
ПЪРВА ЧАСТ

1. глава

Защо живея?

Къщата беше дрехата на Камен Енев, топлият пуловер, неговата ризница.

Тя бе стара, наследство от древния род на баща му, но някога беше строена с мерак и с тънко вникване в детайлите. Някога, когато сградите са служили за защита от бури, от орди и от зли очи. Детайлите – назъбени високи стени, бойници и дори наблюдателна кула с неизменния пряпорец отгоре.

Във времето къщата бе играла ролята на конак, на кале, на история, на средновековен замък, на гълъбарник и на родова памет. Беше масивна, беше огромна и каменна, приличаше на скала сред полето. Едно изогънато творение на Средновековието, оцеляло до наши дни благодарение на нехайните, от дъжд на вятър (в буквалния смисъл) грижи на Еньовия род. Тя, къщата, дори не допускаше около себе си сравнения. Нямаше съсед, нямаше огради, нямаше нищо, което да хвърли сянка на съмнение върху нейната монументалност. Дъбовите греди стърчаха под широките стрехи на покрива и сякаш от желязо бяха тези греди, толкова здрави изглеждаха. Преди години Камен Енев се бе опитал да заби пирон в една от гредите, за да окачи на него сплит чесън, но се оказа, че дървото така се е свило в себе си, толкова се е бронирано, че дори пиронът отказваше да навлезе в дървесината, ами се кривеше под ударите на чука като някакъв арлекин. Камен захвърли чука, изгледа мрачно дяланите греди

и се отказа. Беше все едно да забиеш пирон в пирамидата на Рамзес Втори.

Той за пореден път се взря през прозореца в тъмнината отвън. И толкова упорито се взираше, сякаш оттам, от бурните пориви на вятъра и от почукването на клоните по стъклата, ей сега щеше да влети отговорът, чист и ясен като неизписан лист хартия. Онзи отговор.

Отговорът не влетя.

Обаче нещо, някой, премина отвън под прозореца. Премина бързо, просто едно помръдване. Камен силно се наведе напред, почти опря чело в стъклото. И нищо. Помръдването се беше стопило в тъмнината. Сторило ли му се е? Сторило се е. Той почука нетърпеливо с пръсти по перваза, така човек почуква по тезгяха, когато продавачката отсреща се бави, не може да пресметне колко прави килограм и триста грама по шейсет и две стотинки, а ти бързаш за рейса, бързаш за работа, бързаш за срещата, която всъщност никога не си имал, бързаш за някъде и най-вероятно това бързане, това някъде е собственият ти личен гроб, ей там – под зелените кипариси... бързаш си.

Ти.

А магазинерката се бави, смята, плюнчи молива и... това е то, бави те!

И отговорът се бавеше.

Камен Енев очакваше този отговор вече пет години. Беше задал въпроса си на двајсет и шест, сега бе на трийсет и една, а отговорът отсреща все не можеше да сметне колко прави килограм и триста по шейсет и две стотинки, мотаеше се, смяташе си нещо свое и плюнчеше химическия молив в ръката си. Отговорът.

Майната му!

Рече Камен и се въртна, та обърна гръб и на отговор, и на прозорец, даже на онова помръдване отвън обърна гръб. Кой ще преминава под прозореца му в един през нощта, когато най-близкото населено място е на седем километра, а навън е ад, куче да вържеш, ще псовиса. Кучето да не е ескимос? Няма никой навън. Сторило му се е.

Но не беше му се сторило.

А въпросът, който беше задал преди години към пространството, към всеобщата тишина на всемира, към тъмнината на безкрая, можеше да се формулира горе-долу така:

– Защо ми е да живея?

Младият (тогава) Камен Енев работеше (тогава) на един строеж като общ работник, учеше задочно славянска филология в Софийския университет и беше адски впечатлен, да не кажа изплашен, от следното събитие (битие):

Наливаха бетон. Да речем – наливаха основите. На някакъв завод за месопреработване. Впрочем така пишеше по проектите, а по-късно месокомбинатът изведнъж се превърна във фабрика за производство на барут и експлозиви. Но това – впоследствие. А сега те си наливаха основите, това никак не беше лесна работа, защото изкопите бяха огромни, бетон се изливаше на три нива, погледнат отвисоко, строителният обект приличаше на пресъхнал язовир и от дъното на този язовир нагоре се извиваше временен път. Нагоре, нагоре и нагоре – като спирала в казан-спиртоварна, само че казанът не беше от бакър, а от глина и земните пластове сменяха цветовете си с всяко завъртане на спиралата. Усилно време, трябваше да се гонят срокове, изкопните работи вървяха едновременно с поставяне на арматурата, а бетонът потичаше веднага върху искрящата, режеща очите стомана. Бетоновозите пристигаха един след друг – влакови композиции. Въртяха се бетон-помпи, въртяха се кранове, щръкнали несръчно като оранжеви щъркели, а закъснелите земекопни машини бързаха да се измъкнат от дъното, за да не ги засипе и тях бетонът, че да заприличат след това на железобетонни изкопаеми. На железобетонни мамути.

Последният багер – жълт и с черни надписи „Мицубиши“ над кабинката за управление – вече изпълзваше от изкопа. Движеше се тромаво по спиралата като майски бръмбар, клатеше се, накланяше се, багеристът навремени спускаше кофата да си помогне с нея, сякаш багерът „Мицубиши“ бе стар дядо и се подпираше на бастуна си. Машината всъщност

сама избутваше себе си по особено стръмните места. Но багерът – както и трябваше да се очаква – взе, че се обърна. Ей така, внезапно се килна встрани, тежестта се измести, кофата заора по калния, временен път, сякаш искаше да се задържи като с ръце за пътя, но полека и някак си неотменимо – с постоянството на отдалечаващ се самолет – хлъзна надолу. В началото наистина полека. После не толкова бавно. После се строполи в изкопа. С тенекиен гръм и стържене на метал. Едно, две обръщания. Дангър! Кофата – като размахана черна ръка. По склона. Чак долу. И прах се вдигна, и гръм, и млъкна най-сетне машината, и остана неподвижна в облака прах. Багерът падна по гръб. И тишина настана, и спря дори кранът, и всички се взираха там долу, където облакът постепенно слягаше и се провидяха, заблестяха веригите на багера. Дясната верига продължаваше да се върти. И точно тогава се разбра, че падащият по гръб багер е затиснал с гърба си човек, и че човекът се казва Матейко Мамата, бригадирът на трета монтажна бригада. А ето как се разбра.

Викна Матейко Мамата, викна за помощ, а мамите му се разлетяха на всички страни, че чак и горе, там, дето връзваха арматурата, долетяха. Мамите. И се юрнаха всички. На помощ ли, що ли? На помощ. Да де, но Матейко затиснат, няма вадене. Бутаха багера, теглеха, камион вързаха и той зарева като див звяр из огромния изкоп, пръсна пушек наоколо, много сив дим разпръсна. Мъгла. Но багерът не помръдваше... И не помръдна.

Щото тежък.

А Матейко Мамата, бригадирът на трета монтажна бригада, умря под тежестта. И на хората, дето помагаша, им стана студено, толкова студено, че чак кожата им се накамъши. Този студ тръгна от гърдите, покри ги целите като ледено покривало, пръстите на краката им се вцепениха и те вече не можеха и крачка да направят. И не беше причината в смъртта на Матейко – по строежите стават тия работи, – причината беше в продължителността на умирането. Матейко викаше завалията, псуваше всичко живо на майка, а те стояха вцепе-

нени и с нищо не можеха да помогнат, не можеха да помръднат, ами какво да правят, молеха се по-скоро да свърши. И той свърши. Но точно преди края, точно преди да умре, се провикна Матейко, та сцепи въздуха на ленти, на парцали, на хартахуш го направи той този въздух. И викна ето така:

– Ах, майка му да еба и късмет! Не можах да си довърша оградата!

И чак тогава умря. После откриха – при аутопсията де, – че тежестта е смазала двата крака на човека, тази му е смазала и гръбначния му стълб е прекършила при еди-кой си прешлен. Та затова Матейко Мамата вече не е усещал болки, нищо не е усещал, ами е знаел само, че ще умре. Бил парализиран. Ама как няма да знае? И ти да си, и ти ще знаеш!

Та се разбра тогава, ама много ясно се разбра, че на Матейко за нищо друго не му е мъчно, ами за оградата му е мъчно. Знаеха те, че човекът ограда си прави, та да не влизат разните му там апаши и да му обират виличката. Стабилна ограда. Що бетон откраднаха от обекта – не е за разправяне.

И се уплаши Камен Енев тогава, и сърцето му се вледени. И не толкова от самата смърт се уплаши (а тя беше страшна не за друго, ами защото много дълго се умираше там), а се уплаши от оградата на Матейко Мамата, бригадира на трета монтажна.

Това ли е?

Питаше се Камен Енев.

Това ли е смисълът? Оградата? Коловете? Бетонът?

Хайде сега. Другите ако не разбираха, той би трябвало да разбира. За какво учи четвърта година (задочно) литературите на мъдрите славянски народи? Обаче се оказа, че другите много ясно разбират всичко, а той – точно филологът Енев – нищичко не разбира. И се сепна (тогава) Камен Енев, и заряза филологията, и повече нищо друго не се захвана да учи, ами се обърна навътре в себе си, обърна се нагоре в небесата, обърна се към чувства, знания и религия, към Бог, облаци и субстанция, обърна се той значи и зададе въпроса си. А както казахме, той беше следният:

– Защо живея на този свят?

Няма да живея заради една ограда!

Зарече се нашият и взе, че в годините стегна древната къща на бащи, деди и старей и дори магнолии насади. Ей там, на високото. На тепето над селото. Та да няма хора наоколо, да не му вдигат шум и да не му кудкудякат чужди кокошки. Да си седи сред магнолиите на спокойствие нашият и да мисли, да задава въпроса си. А пък колко пъти го зададе, край няма.

То и отговор няма. Поне досега.

Сега... Сега ли?... Сега.

Вярно, точно сега някой бе преминал отвън като мръдва-не. Неуловимо. Зловещо? Някак си. Но Камен Енев това не го забеляза, ами обърна гръб и на прозорец, и на въпроса си, и дори на помръдването.

Петгодишен въпрос. Петгодишни добри намерения. Разбира се, няма да живее така, че като умре, да му е мъчно за някаква ограда. Трябва да живее иначе, как се казваше – смислено, може би да остави нещо след себе си. За хората, за nasledниците, за ученици и последователи. Какво?... Ограда.

Пфу!

От онази смърт на Матейко Мамата (тогава) Камен Енев не само напусна завинаги филологията, ами напусна и работата си на строежа. Да си строят, да си умират, да правят огради, да правят каквото искат! Той – не!

И се захвана да лекува. Да бе, стана народен лечител. С билки, с церове, с дъбови листа, с ръце. Дарба. То и дядо му – старият Еньо Белия – е бил такъв. И понеже го знаеха хората и – знаете ги хората – когато здравето съвсем си отиде, когато и надеждичката съвсем си отиде, те зарязват болници, доктори и скъпи лекарства и се втурват да търсят помощ при народните лечители. Надеждата умира последна. И щом няма наблизно някой лечител, хората от няма накъде сами си измислят лечител.

– Ей, момче! – каза му строго (тогава) възрастен мъж с провиснали, посивели мустаци. – Я тръгвай с мен да видиш какво ѝ е на жената!

– Какво ѝ е? – запита уплашено Камен (тогава).
– Знам ли? Ти знаеш. Ама май отива на мранье.
– Че аз какво мога да направя? – дръпна се Камен тогава.
– Да не съм доктор?

– На мен тия няма да ми ги разправяш! – рече още по-строго човекът с мустаците. – Дядо ти беше голям лечител, не може да не си прихванал занаята. Тръгвай! Ще ти платя пари и агне ще дам. Ти само оправи работата!

И Камен Енев се надигна и отиде да види като какво е на женицата на човека, ама малко на майтап отиде, ей така – да не му скърши хатъра. Щото строг, пък и бил приятел на дядо му, на стария Еньо Белия.

А женицата зле. Пъшка, върти се, цялата в огън и пот, ама потта не може угаси огъня. И щом видя, че помощ се задава, тя цялата се разплака. И взе да се моли. Като на Господ се замоли. Щото ѝ мил животецът. А Камен – за собствено учудване (тогава) – я пипна с ръка по челото, а челото веднага спря да пари. И я пипна по-надолу, и встрани, и нагоре, и изобщо където беше удобно за пипане (а не да я срам жената), и огънят от малкото ѝ телце се стопи, изчезна. И се изправи, та седна в леглото оная ми ти женица, и зяпна в Камен, като че Камен бе най-малкото Христос. Ама той в този момент въобще не знаеше нито кой е, нито на кой свят се намира. И ръцете му пареха, ама много дълго го пареха. И разбра, ама веднага разбра, че жената е излекувана. Напълно излекувана. Той не знаеше какво ѝ има, от какво е болна. Не знаеше и занаята на дядо си. Така се случи, че когато дъртият си замина от този свят, Камен беше на шестнайсет и от карираните поли на момичетата в гимназията му се въртеше свят, ама денонощно. Къде ти време за занаят, къде ти време за бабини деветини и врачове? Но сега разбра – той беше излекувал жената. Той и никой друг. Той, Камен Енев, внукът на известния лечител Еньо Белия, последна издънка от славния род на Енеидите. А в този род през поколение се раждаше по един лечител. Как става тая работа, божа воля ли беше, божа сила ли, но ето – и той умееше да лекува хорските болести. Ами сега?

Като първо, прибра сто лева от онзи с мустаците, строгия. И агнето прибра, но поиска да му го заколят и одерат. Като второ, още на другия ден от съседното село дойде горският надзирател Кумчо Вълчо (така му викаха селяните, щото страшен) и показа одраната си до рамото ръка. Одрана от един чекор на буката, докато Кумчо Вълчо си падал свободно надолу – клонът, на който се бил покачил да дебне цигани секачи, се отчупил, станал на чекор и ей го – одра ми ръката.

Рече Кумчо Вълчо.

– Идете на лекар – посъветва го веднага и най-добросъвестно Камен.

– Я се захващай, че както ми е причерняло... – Кумчо Вълчо не довърши, но работата стана ясна.

И се захвана значи Камен, и излекува Кумчо Вълчо. Зарасна му лапата, пардон – ръката, за има-няма четири деня. Който не вярва, да иде в Малко Караулуково и да попита. До Мадан бе, в Родопите! Как да не го знаете?

Знаете го!

А пък – интересна работа! – какво разбираше всъщност Камен Енев от кожни разкъсвания? Какво разбираше от вътрешни болести? Нищо, ама съвсем нищичко! Но ето – лекува. И все по един начин лекува. С ръце. Хайде, дядо му поне от билки е разбирал. Че е карал и той с ръце – ясно. Но от време на време се отървавал с билките и илачите. А Камен не разбира. Пипа, пипа, пипа. А ръцете му парят, парят, парят. Ще се запали някой ден, но не може да върне хората. Не може. И те идват и идват. И все повече стават, Бога ми! Край няма.

Ако отговорът на въпроса е – смисълът да лекуваш хората, Камен не я приема тая работа. Лекува някой друг, а не той. Господ ли е, кой е, няма значение. Дарбата е от горе. Той пита за себе си бе, за себе си пита. Какво да прави със себе си на тази земя? С хората е ясно. Добре, може – лекува ги. И толкоз. Но защо е жив самият той, той защо е?

Ето това пита.

И като се обърна (сега) Камен Енев към мокрите стъкла на прозореца, пак се вторачи в тъмнината и вятъра, и пак запи-

та. А отвън, през капките дъжд, които удряха в стъклата като пясък, отвън – оттам, откъдето хвърчаха мокрите цветове на магнолиите и беше мокро, тъмно, студено и опасно, от онова отвън, което правеше уютното вътре, да, точно оттам надникна човешко лице, залепи се на прозореца и остана там като стряскане, като вик и като удар, като... залепен некролог.

Камен отскочи назад, чак до средата на стаята стигна. Задникът му опря о тежката дъбова маса, той несъзнателно седна на нея, отдръпна се още назад, още и още. И още. Доколкото може назад. Да избяга, избяга, да избяга. От прозореца, от бледото лице, от очите, очите, очите! Ръцете му, тези лекуващи всичко ръце, трепереха и той никак не можеше да спре ужасния тремор. Защото – о, той прекрасно разбираше това! – човекът отвън беше мъртъв. Лицето, залепено на прозореца, беше мъртво. И очите... да, и очите бяха мъртви.

Един лечител познава това.

2. глава

Палуват децата

През комина падна щъркел. Пух! И се отърси от пепелта в огнището.

Божана се взираше като хипнотизирана в щъркел, в пепел и в огнище. Пух! Как така падна щъркел? Как така падат щъркели в стаята? Та гнездото на щъркелите от години, от векове, от цяла вечност стърчи върху тяхната къща като рошав таралеж, а досега нито един щъркел не е... Защо ме гледа така този щъркел?

Тя скочи, изтича бързо до отворената врата на къщата и писна:

– Татко! Татко бе!

– Е? – запита строг мъжки глас чак иззад каменната стена на сайванта, иззад плевнята от черни, накривени от времето

пръти, чак иззад дърварника с наредените в правилни редички букови цепеници... те пък бели.

– Щъркел! Падна щъркел!

– Къде? – запитаха иззад всичките тези неща и един човек, висок, облечен в синя работна престилка, надникна оттам. Главата му рошава като щъркелово гнездо, мустаците му рошави, дори веждите стърчат на всички страни. Изпод рошавостта надничаха сини очи, ясни като небето и строги като живота.

– В огнището – обясни бързо Божана.

– А, в огнището! – разбра мъжът и като отмести младото момиче встрани, надникна във вътрешността на стаята.

– Вярно – рече. – Ама той малък щъркел. Още е пиле. Кой го знае как се е изтърсил през комина. Сега трябва да го качвам чак горе, в гнездото. Ела тука, мой човек!

Рече човекът на щъркела.

Божана обърна глава и изгледа небето над къщата. А в небето – щъркелите. И двата. Въртят се над къщата, хвърлят бързи сенки по зелената морава на двора, вълнуват се. Изглежда, знаят, че малкият щъркел е вътре. Ами ако нападат къщата? Щъркелите са добри, миролюбиви птици, но когато става дума за детето им... За децата хората са готови на всичко. И щъркелите.

В това време баща ѝ изнесе младия щъркел от къщата и също погледна нагоре.

– Внимавай! – каза му Божана.

– Нищо – отговори баща ѝ. – Няма страшно. Те разбират.

И той пусна малкия щъркел на земята. Младокът веднага избяга чак в дъното на двора, до оградата, малко смешно и тромаво избяга, като човек, качен на кокили. Двата възрастни щъркела тозчас се спуснаха, връхлетяха в дворчето като шум и вятър, и пера. Закрачиха около малкия, затракаха с клонове, обградиха го с крилата и с телата си, сега ясно можеше да се забележи, че са много по-едри от малкия щъркел и че оперението им е много по-бяло. Малкият щъркел изглеждаше сивичък до тях. Баща ѝ се поусмихна зад строгостта от мустаци и синева.

– Хайде! – каза на щерка си. – Да не им пречим. Бегом марш вкъщи!

И лекичко я плесна отзад.

Божана също се засмя и с белите си зъбки, и с онези трапчинки на бузите като весели звънчета веднага заприлича на Снежанка. А хубава беше и млада беше, и стъпваше пред баща си, сякаш не опираше о земята, ами се движеше извън гравитацията, сякаш политаше на всяка крачка на малките си, стройни нозе. А баща ѝ я изгледа замислено и пак се поусмихна в мустаците, но малко отнесено се усмихна. Хем радостно, хем някак... нерадостно. Растеше щерка му, растеше. И колкото повече растеше, по-хубава ставаше. Ще има да ми прескачат дуvara момчетиите, рече си с малко горчивина човекът и плю на земята. Горчивата слюнка изплю.

Така си беше.

Божана навърши шестнадесет през декември, а вече е краят на май и дърветата приличат на кошници с цветя, и ароматът им удря право в главата, и младите се събират вечер в дискотеката – ако може да се нарече така старото читалище, и от високоговорителя дъни музиката на оная банда „Караваджо“, и от танци чак дъхът не достига (на младите де), и се целуват по-късно те по тихите улички на селото, и само да се целуваха, ами все такива ги вършат, че... да де, дъхът не достига.

И Божана, и тя!

– Слушай! – рече строго бащата на поплинения гръб на момичето.

– Какво? – обърна се Божана и косата ѝ се обърна с нея, ама не точно веднага, ами с малко забавяне се обърна буйната ѝ коса, и когато настигна лицето на девойката, хвърли се върху него и се разпиля. По челото, по ланитите, чак по правите, изпънати рамене. Красиво се разпиля.

– Ти защо се забави снощи? – още по-строго запита мъжът и така страшно се намръщи, че заприлича едновременно на облак и на гореща ютия.

– Кой се е забавил? – реагира веднага Божана. – Ти каза в единайсет и аз бях тук точно в...

– Да бе! – рече горчиво бащата. – В единайсет! Аз не познавам часовника!

– Е, и да съм закъсняла, най-много с няколко минутки. Много важно!

– Беше дванайсет и петнайсет! – констатира мрачно мъжът и пухна в мустаците. – Кой те изпрати?

– До нас ли?... Веско.

– Кой Веско? Искам да знам с кого дружиш и ако обичаш, отговаряй ми ясно, когато ти задавам въпроси. Ама хà!

– Их, татко! – рече глезено Божана. – Знаеш го Веско, на Масларите. Дето учи в София право.

– Че той не е ли голям за теб?

– Мене харесва! – рече важно Божана и се засмя. – Точно мен, а не студентките!

И тя пак се засмя, щастливо се засмя, а трапчинките по бузите ѝ заподскачаха като бели зайци.

Баща ѝ се намръщи до уши, преглътна, но нищо не каза. Каква ми е, рече си, като облаче. И е красива, прилича на майка си. Само очите е взела от мен, сини. Ех, ако беше майка ѝ сега да я види. Сигурно би се зарадвала. А той... той някак не умее да се зарадва. Притеснява се. А от какво, да го пита човек. Младостта си е младост. Той не е ли бил млад, не помни ли? Помни, разбира се. Ама ей го нà – ядосва се!

– Днес е годишнината – напомни Божана сякаш между другото. – Забрави ли? Трябва да купим свещи.

– Забрави ли! – откликна мрачно мъжът. – Де да можех да забравя!

Той съблече синята работна престилка и я метна на стобора.

– Ти иди, моето момиче, до поп Ветко и вземи свещички, а аз ще се преоблека. Житото готово ли е?

– Оставих го да се изцеди. Колко свещи?

– Знам ли? Питай попа.

Божана тръгна навън през портичката, изтича, баща ѝ дълго гледа след нея, след това седна на стария пън до дърварника и се вторачи в щъркелите.

Те продължаваха да се въртят пешком около отрочето си ей там, в дъното на поляната, да потракват с клюнове и да помахват с криле. Явно не можеха да измислят като как да приберат младежа обратно в гнездото. Младата птица още не умееше да лети и родителите навярно умираха от притеснение да не би да му се случи нещо в двора, при хората.

– А какво да му се случи? – запита се мъжът и се поусмихна. – Нищо няма да му се случи. Аз нали съм тук.

Той пак се усмихна.

Родителите все се притесняват за децата си, рече човекът на щъркелите, а децата какво?

Палуват, ето какво!

3. глава

Селото Ръж

Семейството на Масларите живееше в село Ръж, откак свят светува. Тоест – откакто е създадено селото. Поколение след поколение, цяла вечност. Тогава – много, много някога, поне през четиринадесети век – няколко рода се бяха преселили от Югозападна Тракия в областта Меровпа (Западни и Средни Родопи), бяха подбрали внимателно долината (да има пасища, вода, такива работи) и се бяха настанили завинаги, както се казва. Долината беше красива, лъкатушна река прорязваше зелените морави и отвсякъде бе заградена с надеждни планински ридове, а това бе най-важното. Наоколо беше тихо, зелено и спокойно, почти безопасно. Вярно, че хей там, в далечината, се виждаше малък замък и флаг се вееше над замъка, вярно. Вярно е също така, че конник дойде при тях и каза, че долината е негова. Те се поклониха и дадоха сто жълтици. Той ги изгледа един по един и махна с ръка: „Живейте!“.

И те заживяха. Изораха и закърмиха земята с ръж (то и какво ли друго можеше да расте на тази планинска земя, по

която има почва десет сантиметра, а надолу е камък, камък, камък) и когато в късната пролет (ръжта избуяваше) през долината се изнизаха чобаните с дългите бели стада чак от Беломорието и се запитаха (чобаните) като какво е това ново село и откъде се е пръкнало за една зима, един от тях рече: „Ръж. Има само ръж. Това е селото Ръж“. И се засмя.

А името остана.

Колкото до Масларите... Да!

Те в другото си битие – там, в Югозападна Тракия – бяха хора животновъди. Тоест крави. Гледаха стотина глави добитък, дояха, правеха сирене и биеха масло. Ако поискаш хубаво краве масло, отиваш при Масларите. Продаваха хората, търгуваха по цялото крайбрежие на Егейско море с краве масло и сирене и оттам – Масларите. На новото място семейството доведе две изпосталели кравички, две кози и една магарица. За товара. Какво стана със стадата, с тучните ливади, с процъфтяващата търговия? Нима Масларите бяха зарязали всичко това от любов към приключенията? Ами!

Обяснението е просто и някак типично за средните векове. По онези времена в Беломорска Тракия върлували разбойници. Те идвали от името на Момчил, на Йоан Кантакузин, на императрицата майка Анна Савойска и Алексей Апокавк, на турския владетел Умур. Името нямало значение, погроми можели да се извършват под всяка егида. Бог високо, цар далеко, централната власт слаба значи и ето ти на теб – хайдуци. Кой откъде бабаит се извъдил, повел харамии и взели да грабят и да палят, пропищяла Тракия. Палежи, побоища, изнасилвания, клане. Хората се разбягали, потърсили планините, скритите места. Вярно, ще се живее по-трудно, по-бедно, но поне ще имаш глава на раменете си и няма да влачат щерка ти по земята.

И Масларите така.

Но времето минава, колелото се върти. На новото място семейството на Масларите се разрои, замогна се, построи къща, че и втора. Трудолюбиви хора, упорити. Развъдиха отново крави, отново затракаха дървените джуркала – Ма-

сларите биеха масло. И къде с маслото, къде с ръж и със зеленчуци, оправиха се, отгледаха деца, внуци и така до девето коляно. Голяма фамилия беше Масларската и по-голяма щеше да става.

Сега – в модерните уж времена – хора от Масларите се бяха пръснали из половин България, братовчеди живееха в Пловдив, в Пазарджик, че дори и в Кюстендил. Но основата на рода продължаваше да се препитава по планинските пасища на селото Ръж. И нищо, че младите ходеха да учат чак в столицата София, нищо, че се женеха за момичета от други краища, нищо.

Щото се връщаха на село. Рано или късно. За празници и през ваканции. През отпуските. Връщаха се. Двете каменни къщи на Масларите бяха винаги пълни, винаги осветени, някак весели. Пъпната връв на тази фамилия като че ли бе опъната до скъсване от урбанизацията, от световната финансова криза, от интернет, от сателити и така нататък модерности, но не се късаше. Пъпната връв.

На Масларите.

Веско на Масларите (онзи, студентът, дето харесваше шестнадесетгодишната Божана, ама нея и само нея) си беше в село за ваканцията. Пристигна с рейса от Пловдив в десет часа, а в единайсет вече помагаше на баща си да нарежат дървата. Дърворезачката пищеше, отрязаните дърва, бели като хлябове, падаха в краката му, а горещата миризма на машинно масло и дървесина се носеше над двора като мил домашен призрак. Баща му – Петър Масларина – подаваше с отмерени движения дървата към резачката, оборотите се качваха, машинарията се разпищяваше като линейка по наагорнище, но зъбите на триона захващаха следващия ствол и пищенето преминаваше в гърлено ръмжене. Тряс! Отрязаното дърво падаше, писъкът отново отиваше в небесата, ще помисли човек, че не моторна резачка има в двора, ами Масларите колят прасе.

Но те не колева прасе, а нарязаха дървата и ги прибраха под навеса. Това е лесно, когато го казваш ей така, в едно

изречение, но иначе си е тежка и продължителна физическа работа. Веско избърса потта от челото си и с малко завист изгледа баща си. Старият Маслар се навеждаше и изправяше с такава лекота, че никой не би му дал петдесетте и една, които носеше на гърба си. Беше слаб, сух, строг и мълчалив като Сфинкс. Може би мъдър. Когато Веско беше на десет, му беше казал: „Животът е пред теб, момче“. На двадесет бе промърморил: „Опичай си акъла“. И толкова. Радваше се на сина си с едно потупване по рамото или по коляното, ако седяха около масата. Вероятно се гордееше с него, как иначе, момчето учи право в София, но това гордеене си оставаше само за него. Не говореше за Веско нито в селската кръчма, нито вкъщи. То пък и за какво ли говореше старият Петър Масларина? Мълчалив човек си беше, мълчеше си в този живот. Надали щеше да се разприказва и в отвъдния.

Характер.

Майка му обаче, стрина Неделя, беше дърдорана. Подвижна и разтропана като стърчиопашка, тя ходеше навсякъде по село, хортуваше с женорята и знаеше всички клюки. Ако се интересуваш от какво е болна баба Съботица или колко кокошки е продал в петък на пазара Иван Смилянеца, питай нея. Не само ще ти каже, ами ще го доукраси, на подбив ще го удари, ще те размее и разсърди едновременно. Тя и на мъжа си Петър разправяше тия работи, размиваше го и го сърдеше, но той така беше обръгнал в годините, толкова бързореки думи се бяха хвърляли отгоре му, че нито се смееше, нито се сърдеше, само я гледаше с бръчиците около очите си и понякога повдигаше рамене. Тя смяташе, че мъжът ѝ я одобрява.

И правилно смяташе.

А Веско? Веско се беше метнал на баща си с високите рамене, със сухотата на фигурата, с лекотата на движенията. Беше мълчалив като татка си, малко срамежлив, но упорит и трудолюбив. Маслар. Иначе беше хубаво момче с меката, тъмна коса над високото чело, с правилните черти на въздългото лице и с кротката усмивка. Е, имаше си и недостатък. Ние да не сме свършени? Просто единият му крак бе малко

по-къс от другия. По рождение. Той не играеше виртуозно футбол както известния бразилски футболист Гаринча, дори не припарваше до игрището. Малчуганите от селото не го допускаха. Подиграваха се, гонеха го. Децата са много жестоки понякога. Затова пък Веско бе открил у себе си неподозиран талант на спортист. Докато учеше в английската гимназия в Пловдив, той се записа да тренира фехтовка. Не за друго, ами защото за фехтовка нямаше желаещи. Всички искаха да играят футбол, баскетбол, хайде най-много волейбол. А фехтовка – никой. То и Веско нямаше да го допуснат в залата с този недъг, но треньорът се смили. Беше интелигентен човек, бивш републикански шампион на рапира, отгоре на това знаеше, че ако няма деца в школата, няма да получава и заплата. Та той допусна малкия Веско на първи тренировки, остана изумен от координацията на движенията му, от бързината на рефлексите. И изгради от него славен фехтовач. Такъв е този спорт – бърз като бокса, дори по-бърз. Искане се хладнокръвие, вродена способност за предугаждане на ситуацията и бързина, бързина, бързина. Веско – с нестандартната си походка и с вродения си талант – стигна дори до финал на републиканско първенство. Е, не спечели, но това не е най-важното. Важното е, че спортът изгради у него качествата на дива котка и хладнокръвието на змия, която със сигурност знае, че може да клъвне смъртоносно, но предпочита да отстъпи назад по пътеката. Отровата – ако я настъпиш. Да, треньорът Благолаж – не се чудете, така се казваше човекът, по елинпелиновски – та треньорът научи младия Веско на вътрешен самоконтрол и на предпазливото търпение на диво животно.

Научи го да оцелява.

Но след гимназията въпреки явните заложи и увещанията на Благолаж Веско зарязва спорта и повече не стъпи в залата. Защото се бе потопил до уши в ново увлечение, а той – като всеки член на фамилията на Масларите – беше човек на единственото. На съсредоточението. Новото увлечение се наричаше изкуството да учиш, да научиш и Веско му се отдаде с цялото си сърце. Тук не става дума за това, че той бездруго

беше отличен студент. Не. И това не е толкова важно. Той бе разбрал, бе усетил, че придобиването на знания, на мъдрост, ако щете, е нещо крайно увлекателно и всепоглъщащо. Че изкуството въобще е ценност. Потъна в историята на живопис-та, стигна до модерните художници, полудя по инсталациите и графиките на италианския съвременен художник Даниели (Даниил) Езра. Каква евристика! Освен статиите за модерно изкуство четеше Хайне, Шекспир, онези симпатични мистици на Изтока, които говореха със загадки като Библията, четеше Толстой, четеше Бодлер, четеше Селинджър и въобще поети-те. Дори Кобаяши Иса четеше. С удоволствие при това.

Като се заговорихме за поезия, веднага трябва да споме-нем Божана.

Веско се влюби с порива на единствената отдаденост. Веднъж и завинаги. Безкрайно. Такива са си Масларите. От-дадени на едно-единствено нещо. За цял живот. До безконеч-ността.

Вродената му – и възпитана допълнително – скромност обаче захвана да му играе лоша шега. Ходеше на селските забави, но не танцуваше. Къде ти с този куц крак? Само сто-еше до стената сред другите мухльовци (мухльовци винаги се намират на подобни сборища) и гледаше хората, чаши-те, танците, цигарения дим. Но от всичко това той виждаше единствено... познайте какво.

А Божана танцуваше и танцуваше... танцуваше. Танцът бе в кръвта ѝ, тя се носеше, лека като снежинка, и понякога правеше толкова сложни движения, че чак го заболяваше под лъжичката. Балерина! Младежите сякаш бяха омагьосани от нея и я канеха на танц, канеха я... канеха. Тя никога не отказ-ваше, не се превземаше, о да, тя умираше да се впусне във вихъра на ритмичните звуци. За нея поредният кавалер ня-маше никакво значение, тя танцуваше с ритъма, с мелодията, танцуваше със себе си. Сама. И това бе толкова осезателно, че нейните партньори веднага се усещаха като излишни при-датыци към феерията от движения.

Едно беше сигурно. Божана нямаше постоянен приятел. И

още нещо бе сигурно. Тя търсеше. Несъзнателно, разбира се, но с постоянството на пробудена жена. Очите ѝ се спираха, оглеждаха, преценяваха. Ушите ѝ, обонянieto се занимаваха със същата подсъзнателна дейност. Господи, къде е принцът? Къде е неговият бял кон с буйната грива? Къде е, а?

А принцът стоеше до стената заедно с другите мухльовци и не смееше да я заговори. Но тя го разпозна. Тя го привлече, тя му каза, че е принц. Тя, а не той. Той щеше да си остане в мухльовщината, в маргиналията, в анонимността, докато... е, до края на света. Откъде да знае, че е принц?

А тези, кавалерите от селската забава, веднага разбраха, че не са никакви принцове, не са дори кавалери, никакви не са. И се надигна и злоба, и завист, и закана се надигна там. Заради хубавата Божана. Но за това по-късно, а сега...

А сега Веско най-сетне е наясно, че е единственият принц на света и пътува на белия си кон, и е толкова щастлив под звездите, под лекия порив на вятъра, който приятно охлажда челото му, под онова всемирно дихание, което като че ли е отредено само за влюбените. Всъщност той вървеше по тихата уличка (без кон, това да е ясно на всички!), вървеше с характерното си накуцване, но усещането бе като че ли върви по облаците. Лекота! Какво му беше казала тя? О, да. Че е хубав и топъл като лято. На него това! Момичетата са си момичета. Но какво сравнение, а? Лято! Толкова е млада, че усещанията ѝ за красиво неизменно са свързани с лятото. С ваканцията, с морския бряг, със свободата. Веско я разбира. Тя е като дивите орхидеи. Непосредствена, открита, свободна. О, тя е...

Той си пое дълбоко дъх и отново усети аромата ѝ. Сякаш целият е пропит от парфюма ѝ – пуловерът, кожата му, дланите, най-вече дланите. Парфюм! Всъщност тя носи ли парфюм? Не, не носи. Или носи? Той откъде да знае? Но е сигурен, че това е тя. Нейното... ухание. Ами да, това е думата! Точно, ухание!

В края на уличката – на нейната улица – се поклащаше фенер и хвърляше бледа сянка върху улица, столбори и любов. Любов, любов, любов! Веско дори подскочи във въз-

духа и откъсна клонче от надвисналата слива. А, джанки! Я да ги пробваме! Пфу, кисели! А там под фенера какво? Хора ли са това? Виж ти! Толкова късно. Хора!

Изглежда, чакат някого. Пушат цигари и огънчетата просветват в тъмнината. Да ги отмине мълчаливо, или да ги поздравя?

– Добър вечер! – каза им Веско.

Групичката се раздвижи.

– Този ли е? – запита непознат глас.

– Този – потвърди някой.

– Я ми го доведи тук, да му видя мутрата!

Веско знаеше, че не може да се отдръпне назад в тъмнината, не можеше да избяга. С този куц крак? Немислимо. Какво искаха тези пияни младежи? Той не е обидил никого. И не желае точно тази прекрасна вечер да влиза в разпразии с когото и да било. С когото и да било! Има си друга работа.

Младежите приближиха, наобиколиха го. Ами да, лъхат на алкохол. Той се вгледа напрегнато в лицата им. По-малки са от него. Трябва да са седемнадесет-осемнадесетгодишни. А той е на двадесет и една и когато е излязъл от село, тези са били деца.

– По-спокойно – каза им. – Какво ви става?

– Ще видиш! – закани се едното момче. – Ще видиш какво ни става!

– Защо закачаш момичето ми бе, куция? – запита друг и Веско и него изгледа. Нищо, някакво хлапе, което още не се бръсне. Момичето му – друг път!

– Какво момиче? – запита за всеки случай.

– Моето, тъпанар! Не се прави на голям дявол!

– Никого не закачам – обясни примирително Веско. – Има някаква грешка.

Гласът му звучеше преднамерено спокойно в тъмнината, но той усети как в него се надига онази студена вълна, която го заливаше всеки път при среща с противник. Вече ги следеше всички с очи, не изпускаше и най-малкото движение. По дяволите, тези момчета не знаеха срещу какво се изправят!

– Момчета – каза им. – Хайде да престанем с шегичките. Пошегувахте се, уплашихте ме, всеки да си върви по пътя. Да се разделим като приятели. От едно село сме в края на краищата.

– Приятели, а? – запитва онзи със закачаното момиче. – Сега ще ти покажа какъв приятел съм ти!

И замахна.

Да, Веско разбираше всичко. Селските забавления. Скуката. Мастиката в кръчмата. Глупавите пиянски спорове. Момичетата. Хвалбите. Ти ли ми се правиш на важен, бе? Я излез навън да се разберем като мъже! И така нататък. Откъде можеха да знаят тези момчета, че човешката ръка е страшно оръжие? Че няма кантар тази ръка и че случаен удар може да убие. А после? Замислял ли се е някой от тези младежи какво ще стане с него след това?

Не се е замислял.

Веско избягна удара с лекота. Но щеше да има още. Тези пияни глупчовци нямаше да се откажат току-така. Веско стисна здраво юмрук и удари. Премежено, само веднъж. И това бе достатъчно. Показа им. Младежите вече бяха наясно. Те настръхнаха, станаха по-предпазливи. Онзи, удареният, се надигна от земята и попипа устната си.

– Кръв! – рече. – Куцията ми пусна кръв.

Каза го така, сякаш кръвта му е от чисто злато. И извади от гънките на дрехата си нож. Ножът проблесна под уличната лампа като магнезиева светкавица.

Веско понамести крака върху уличната настилка, зае позиция. Той вече не обръщаше внимание на групичката момчета, съсредоточи се само върху блясъка на ножа, а хладината в него се обърна на лед. За фехтовача острието отсреща е неговият навик, неговата рутина, центърът на координатната му система. То – това студено острие – е отправна точка на всичките му действия и обикновено те са мълниеносни. Та в тази връзка ножът тръгна напред, Веско назад, след това нещо издрънча на калдъръма, онова момче някак се понесе във въздуха нагоре и встрани и докато падаше гранитно на

земята, някой – някой отзад, там откъдето привидно не съществуваше опасност – замахна и удари. Замахна с дървен кол, измъкнат набързо от селския плет, а ударът бе поразяващ. Веско падна напред, по очи. Краката му заритаха в напразен опит да помогнат на тялото, но главата му никак не искаше да се отлепи от земята, само се тласкаше напред от усилията безсилна, разлюшкана, бузата му се продра. Младешите се втурнаха отгоре му, заудряха, заритаха... Да, те мразеха този умник, този тарикат, този студент. Защо да не го мразят?

Нà ти!

Мрак. Тишина. Звезди. Главата му гори, той се люшка като пиян от стобор до стобор, пада. Но знае, че трябва да продължи. Инстинктивно усеща, че пораженията са сериозни. Не тези удари в главата, не. Това ще го преглътне. Но има нещо надолу, под гърдите, което мърда в него, хрущи и боли. Ужасно боли. На всяка крачка боли. Болката е толкова силна, че понякога губи съзнание. Крачка след крачка. Кой може да му помогне? Там някъде, високо над селото, в онази странна къща, прилична на замък, живее един човек, който... Може ли да му помогне? Веско отново губи съзнание. Колко остава? Колко е дълъг този път? И накъде води? Към спасението, към мрака, към последното познание? Боже, зле му е! Няма да издържи. Защо искаха да го убият тези момчета? Пада отново, но през залепналата от кръвта коса, през слепените мигли, ей там, отпред, се процежда светлина. Ето я къщата. Колко е студен камъкът на пипане. Прозорецът е висок. Трябва да извика, трябва да почука. Веско прави последен опит, но ръката му се хлъзга по перваза, той се свлича до каменната стена.

Това е краят. На пътя. Веско няма сили за повече. Не може да помръдне дори ръката си. Светлината от прозореца меко пада върху неподвижната фигура, горе се мярка човешко лице. Кой е там? Човек? Самият Господ? Спасителят?

Кой?

И тогава, с последния удар, с последния спазъм, с последния дъх и с неподозирана сила, с тласък, който може да от-

несе във висините една човешка душа, сред гръм и блясък, тялото му се изправя в неподозиран устрем, полита към меката светлина. Веско залепва лице на стъклото... Едно вече мъртво лице.

4. глава

Щъркелите

Над селото Ръж шумят тополите. Още е рано, майският ветреца носи със себе си червено-белите цветове на ябълките, носи ухание на изорана угар, носи се със синята светлина на облаците. Носи се. По улици и дъбрави, над белите кръстове на гробището, над буйните ливади и кафявата, мътна вода на реката. Пролетното пълноводие.

Вятърът... разрошва косите.

Божана отметна назад, разпиля, тежката коса красиво падна по раменете ѝ. Тя вървеше по развигорната улица с лекотата на птица, над нея, зад нея, около нея се сригваше на потоци утринната светлина и създаваше призрачната представа, че момичето се движи над земята. Че плува в синева.

Отсреща – между тесните тротоари, обрасли с цветя, между дървените стобори с надвисналите над тях зелени клони на сливите, по мекия като кадифе селски път (където бе застлан с калдъръм, блестеше) – се зададоха крави. Те вървяха лениво, лениво поклащаха огромните си коремни, навремени спираха да пощипнат трева, поникнала по бордюрите. Бели, черни, червени. Някои шарени. Сивите рога лъщят на слънцето като полирани. Улицата се изпълни, Божана отстъпи до оградата на баба Съботица, подпря гръб, зачака да отминат. Понесе се аромат на кравешка тор, на билки и омайници – вълшебен и упояващ. Божана харесваше тези ухания на село, на пролет, на животни. У тях не гледаха животни. Баща ѝ беше учител, селска интелигенция, от онези, дето наистина много четат и имат собствено, необоримо мнение.

Освен това смяташе, че животните с техните навици отнемат от личното му пространство и време. Защо живееха на село, като не гледаха дори кокошки? А това стадо е на Масларите. Божана познава кравите. Ето я Сивушка с бялото петно на челото, ето я и Мелпомена, с червеното ухо. Кой излиза днес с кравите? Ако е Веско... Тя нетърпеливо зачака.

Но не беше Веско.

Кравите отминаха към зелените морави на долината, вървяха бавно, поклащаха се, отдалечаваха се. Но с тях нямаше пастир. Не може да бъде! Масларите няма да си изкарат стоката без гледач. Отплеснал се е някъде, приказва със съседите.

Божана припна нагоре по уличката. Аха, ето я стрина Неделя – подпряла се е на стобора на тяхната къща и говори с баща ѝ. Облечена е както винаги, но се забелязват и професионални елементи – гумени ботуши и още по-гумирана мушама. Иначе познато. Бяла фланелена блуза, кафява пола до коленете и... ох, пак тези смешни ботуши! През лакътя е праметната черната, антрацитна под слънцето, мушама. За дъжд, ако не дай Боже. На главата – шарена забрадка, под забрадката стърчат сиво-черни коси, стрина Неделя от време на време ги подпъхва под къпата с твърдите си, груби от работата пръсти. Тя е вдигнала глава нагоре и казва нещо бързореко, от което нищо не се разбира. А е вдигнала глава, защото баща ѝ стърчи чак там, високо на покрива, и поправя гнездото на щъркелите, а птиците се въртят на два метра над главата му и шумно пляскат с криле.

– Какво казваш? – пита баща ѝ и поглежда надолу към стрина Неделя, а рунтавата му коса, рунтавите вежди и мустаци го правят да прилича на второ щъркелово гнездо.

– Казвам, че ще те изядат щъркелите! Защо им пипаш гнездото?

– Ще ме изядат! – казва троснато баща ѝ. – Женски приказки! Щъркелите да не са оси?

– Не пипай гнездото! – нарежда му стрина Неделя. – Божке! Какъв човек трябва да си, че да рушиш щъркелово гнездо!

– Кой го руши, ма? – ядосва се баща ѝ. – Поправям го, не го руша.

– Как така го поправяш? – пита стрина Неделя. Тя цялата е изтъкана от любопитство, за нея всяко ново събитие в село е храна за одумки и тя непременно трябва да знае какво точно се случва сега с щъркеловото гнездо. Затова се е спряла да говори с баща ѝ, не за друго.

Въздъхва поуспокоена Божана.

В този миг двата бели щъркела, огромни като самолети, наистина пикират над главата на баща ѝ със спуснати колесници – дълги червени крака. Те шумно пляскат с криле, заплашват, но веднага се отдръпват назад, като че ли отскачат от невидима стена. Един път, два пъти, три пъти. Грак, плясък, бъркотия, тракане на клюнове, ад под небето... апокалипсис. Искат да попречат на човека да разруши гнездото.

– Иш! – казва им той като на кокошки и махва с ръка.

– Защо ще го поправяш? – не се оставя отдолу стрина Неделя. – Какво има толкоз да го поправяш? Щъркелите да не са без човки?

– Изпогоряло е в средата, жено глупава! – ядосва се от покрива баща ѝ. – Малкият щъркел падна в комина.

– Глей ти! – чуди се стрина Неделя, без ни най-малко да се обижда от галеното обръщение. – Падна, а?

– Падна, я! Аз какво ти обяснявам? Сега трябва да сложа нови клони, да го преплета, иначе пак ще ми се изгърси в стаята.

– Ако не те изядат щъркелите! – добавя свадливо стрина Неделя.

Божана знае, че татко ѝ и майката на Веско са съученици още от детската градина, че са стари приятели и че не пропускат да се заяждат при среща. Когато си скубал плитките на някого в час, когато си го водил сутрин на училище, че да не го е страх от тъмното, не търпиш много-много този някой да ти обяснява живота. И обратно – когато си подсказвал на някой пън по география за Седемте рилски езера, когато си

го носил на ръце един вид, не можеш да позволиш на този някой да ти се навдига. Даскал! Голяма работа! Знаем ги ние значи такива даскали! Знаем ги не, ами оттатък!

Ученически рефлексии, казват хората.

Щъркелите обаче продължават да налитат върху мъжа на покрива като оси на мед, телеграфират с клюнове, фучат с крила, възмущават се. Как така, значи, и с кое право този сухоземен ще пипа дома им? Но все още не нанасят удари с червените си копия, само се заканват. Мъжкият щъркел е понапорист, той води въздушната атака и в суматохата и пърхоленето подвиква на жена си, че ако този човек още веднъж пипне гнездото, хич няма да се съобразява с предишните му заслуги, ами ще вземе лично той, мъжкият щъркел, да му хвърли една гора бой. Ама хà!

Ама хà, съгласява се веднага и щъркелицата, и прелита над главата на човека, сякаш още малко, и ще му отнесе каскета.

– Иш! – вика баща ѝ и слага нов, току-що отрязан клон в средата на гнездото.

– Бре, упорит човек! – казва стрина Неделя на Божана веднага щом я зърва. – Кажи му да слиза, че ще го гътнат щъркелите от покрива и ще се утрепе. Щъркели са това, не е шега работа.

– Татко – вика Божана. – Слизай оттам! Не виждаш ли, че...

– Казвах ти да не палиш това пусто огнище, ама ти... – сърди се бащата и на нея, защото горе вече е много горещо, караницата всеки миг ще прерасне в сражение, във война ще прерасне. Картината на покрива заприличва на батална сцена от онези, дето ги рисува художникът Гюдженов. Обстановката наистина се нажежава, остава само да се появи местният енергетик и да лепне на тази живопис (а от това по-живописно няма накъде!) металическа табелка с надпис: „Внимание! Високо напрежение!“.

„На трафопост заприличахме“, казва си човекът и трупа набързо клоните върху гнездото, вече и не мисли да ги под-

режда. Да си ги подреждат, ако искат, щом така ще го атакуват! Той да не им е личната „О, Шипка“ на тия орди?

– Казвах ти да не палиш! – довършва свирепо и започва да се спуска по покрива към подпряната под стрехата стълба.

Слава Богу, спускането е безопасно, защото тяхната къща е малка, от онези недосягани каменни къщи, за които само като си помислиш как е градена, те заболяват предмишниците. Покривът също е покрит с каменни плочи, така наречените тикли. Вече отдавна не се строят такива къщи, измряха майсторите, дето умееха да редят тиклите. За да покриеш една къща с каменни плочи, се иска здрава конструкция на покрива, дъбов материал, такива неща. А днешните майстори... къде ти!

Баща ѝ вече е на стълбата, а стрина Неделя му обяснява на висок глас, че е бутниколиба, едно щъркелово гнездо не може да поправи.

Човекът скача на земята, поглежда под око двете жени, старата и младата отвън до стобора, и казва:

– Свраки!

– Щъркел! – не му остава дължна стрина Неделя.

– Ако аз съм щъркел, то ти си... – започва мъжът, но внезапно поглежда нагоре към гнездото.

– Пфу! – досеща се. – Забравих да кача малкото щъркелче в гнездото! Сега пак трябва да се катеря.

– Дано ти оскубят перушината тоя път! – кълне го стрина Неделя. – И без това си заприличал на плашило с тая рунтава грива! Бръснарница за тебе няма ли? Тюууу, Битълс!

Завършва тя с една стара анатема.

И вече спокойна се обръща към момичето.

– Божанка, мама! – казва ѝ галено тя и я шипва по бузката с твърдите си пръсти. – Как си, моето момиче?

– Добре съм – отговаря малко притеснено Божана.

– Ама пък хубава бе! – възхищава се стрина Неделя. – Пу, пу, пу! Да не ти е уроки! На майка си се метнала! Не на тоя борсук, неподстригания!

– Сврака! – отеква от покрива баща ѝ, който спокойно поставя малкото щъркелче в гнездото, а двата щъркела хвърчат около него като огромни пеперуди и само дето не ръкопляскаат.

– Бъбрива сврака! – повтаря доволно той и се подсмива.

– Корморан! Щъркел! Бухал недоспал! – търси примери от орнитологията стрина Неделя, но това явно ѝ се вижда недостатъчно, защото вдига и двете си ръце, поставя палци на слепоочията си и му прави „тра-ла-ла“.

Божана вече не издържа и здравата се разсмява.

– Като се усмихнеш, си като слънце – одобрява стрина Неделя. – Смей се, детето ми, смей се. Нищо, че баща ти е... айде да не приказвам. Ти снощи не срещна ли моя Веско? – пита внезапно тя.

– Хм – отговаря малко неопределено Божана. – Виждахме се. Защо?

– Не се е прибирал тази нощ, разбойникът! – казва малко заканително стрина Неделя. – Ще има да се разправяме! Поне да се беше обадил.

– Как така не се е прибирал? – пита уплашено Божана. – Че той си тръгна оттук право за...

Тя млъкна.

– Оттук ли? – присвива хитро оченца стрина Неделя. – Оттук? Вие двамата да не би... А?

– Ами! – отрича категорично Божана и се изчервява до уши. – Само ме изпрати до вкъщи.

– Изпрати те, а?... То хубаво, ама къде се е запилял после? Не е по пиенето, не е и някой донжуан. Чудна работа!

От покрива бащата казва нещо, но не се чува добре.

– Какво? – пита стрина Неделя и веднага настръхва, готова за бой.

– Кравите, викам – обяснява човекът и отново слага длан, за да вижда по-добре от висотата на положението си. – Вече са на Петльова чука.

– Въх! – подскача стрина Неделя. – Забравих ги. Забравих си стоката! Господ да те убие с твоите щъркели, дето

ме заглавичкваш цяла сутрин, а пък аз, като ми е толкова акълът...

И тя заглъхва тичешком надолу по уличката.

– Бъбрива сврака – обобщава добродушно учителят и пита: – А ти успя ли да купиш свещи?

Зад него щъркелите са се набутали в гнездото като сардели, подават си един на друг клоните, нещо се разправят за най-правилния начин да се нареди едно гнездо, а малкото щъркелче щастливо се притиска до родителите си.

– Успях – отговаря Божана. – Ще тръгваме ли?

– Само да се преоблека.

Божана бърза, подрежда в шарена торба вареното жито, свещите, белите питки хляб, шишето с виното, цветята. Нищо не трябва да се забравя, важно е. Ще трябва и чинийките за еднократна употреба, и вилици, всичко. Внезапно спира с протегнатата ръка и тревожно поглежда нагоре. Към опушените греди и закачения под тавана меден котел. Вилиците остават на масата, пръснати като ветрило.

Господи, казва тя, къде ли е Веско?

5. глава

ЕНЬОВЦИ

България е стара държава. Съществува от не знам си кога, та чак до еди-кога си. Две царства, два пъти под чуждо иго, възраждане, комунистически манифест, а ей го на – съществува. На три морета, на пет дерета, Велика България, Царство България, Република България, всякак. Държи се България. Само хората... е, хората се променят. Разказват, че пръстенът на цар Калоян можел да се хване на китката на обикновен човек. Юнак! Разказват за старите българи с конските опашки, за кротките славяни, за траки, мизи, анти,

перси, за Орфей разказват. Само че къде са тези хора? Къде са техните потомци?

Няма ги.

Били избити българските боляри по времето на Иван Шишман и Срацимир, била ликвидирана умишлено цялата аристокрация. Така ли? Нима смятате, че лесно се избива елитът на една нация? Никак не е лесно, повярвайте. След Октомврийската революция в Русия интелигенцията, аристокрацията, руската синя кръв е подложена на страшни гонения. (Щото не е червена, предполагам.) Показни разстрели, лагери, бесилки, Сибир, Лубянка. И какво? Руски писатели и потомствени князе се появяват в Париж, в Лондон, в Амстердам. Техните потомци продължават линията на рода си до ден днешен.

След падането на Търново историците отбелязват появяването на два български рода в сравнително близки земи. Единият род е на Асеновци (Assani). Те се настаняват на остров Кефалония. Между 1593 и 1604 година Асеновци били вписани в Златната книга на кефалонийската аристокрация.

Вторият род носи показателното име Булгари (Bulgari) и неговите следи могат да се проследят до остров Керкира (Корфу). Произходът на този род е обгърнат от легенди. Според генеалогическото дърво на фамилията тя произхожда от митичния Елеазър, принц български. В хрониката на Сп. Теоктокис е отбелязано, че през 1549 г. фамилията вече съществува в Златната книга на благородниците от Керкира.

Колко благородници са останали по българските земи, е абсолютно неясно.

Ясно е обаче, че не се зачернят лесно по-първите хора на една нация. Ако не за друго, за това, че елитът обикновено – не говоря за днешните политически парвенюта – е съставен от хора с образование, с творчески амбиции, от поети, художници, инженери, управители, от аристократи на духа. Тоест – от умни хора. Трудно е да си представим, че тези умни хора ще се оставят ей така да бъдат изклани само за това, че някаква си средновековна империя е пуснала едикт

в този смисъл. Не, те ще се претворят в пастири, в духовници, ще напуснат временно страната, но ще продължат да съществуват. Който смята, че българската аристокрация е унищожена до крак от мегалиидеята на Гърция, от имперското високомерие на Турция или от простоватите претенции на пролетарската революция, жестоко се лъже.

Всъщност може!

Може част от българския елит да се е загубил по пътя. Може да не знае откъде е и да не познава рода си, но аристократите на духа са тук, сред нас, те съществуват, можете с ръка да ги пипнете. Ако не вярвате, просто се вгледайте внимателно в човека до вас. В хората. Ръстът е важен, разбира се, но вие следете повече лицата, очите. Тези хора носят със себе си вътрешна одухотвореност и това личи най-вече в очите. О, те са красиви хора дори когато имат физически недъзи, дори когато всеки сто от тях са ослепени насилствено и е оставен само един зрящ да ги води. Красиви са не защото са хубави (това не е никаква тавтология), а защото носят в себе си аристократизма на човешкия дух.

Все още има обаче стари родове, които познават своя корен, знаят от какво семе произлизат и – хайде сега! – дори се гордеят от време на време с това. Не много често и не пред много хора. Защо ли?

Такъв един род е този на Еньовци от Метропа (както стана дума, областта обхваща Западните и Средните Родопи). Византийският теолог и книжовник Никифор Григора ги описва надве-нати в нескорошната си хроника за гражданската война във Византия (към 1343 г.) и там, малко между редовете, се споменават и те в дългия списък съюзници на Йоан Кантакузин. *„От Метропа пристигнаха (пише Григора за жалост с много правописни грешки) дивите войни на братята Кръсто и Симон, наречени още Еньовци, и предложиха мечовете си на Василевса. Беше им предложена (заплатена) сумата от 100 (сто) перпери и титлата Управител на Метропа, която взе по-големият брат Симон.“*

По-нататък в хрониката Григора непрекъснато нарича братята Енеидите, вероятно повлиян от слепия Аед (с главна буква, разбира се).

Та Еньовци или Енеидите, както вам е угодно, съществуват официално още от времето на червенобагрения византийски залез, тоест – от средата на четиринадесети век.

Скоба: (Всяко записано събитие се превръща в официоз. Фантастичната история на юдеите. Прекрасната Елена и нейният личен справочник – Илиадата. Симонид за лакедемонците. Такива неща. И защо днес евреите да не твърдят, че са първият народ и че Адам непременно е техен човек? Ще твърдят! Силата на словото! В началото бе словото! И така нататък.

Затваряме скобата, ето: ...)

Разбира се, Еньовци или Енеидите най-вероятно са съществували като род много преди този запис, трудели са се, воювали, правили са деца. Но ние откъде да знаем това? И най-вероятно са минали по познатия път. Сбили са се със съседите за синора на нивата, за кокошка, за някакъв спор, за нещо. И са победили. Завзели земята, жените, богатствата. Сладка работа. Защо да не набием още някого? И така напред, докато може. По онова време споровете, войните се решавали лесно. Нямало дипломатически совалки, завоалирани ходове. Съседът Янис е нетактичен. Така ли? Грабваш бравата и го правиш на четири нетактични съседа. Колкото си по-силен, толкова по-велик. Ахил, Чингиз хан, онези типове Македонски (и двамата) – какви мускулести момчета!

И Еньовци значи така.

Обаче в края на века по Балканите плъзнали нови юнаци. С чалми, с шалвари, с половин месец на копието. Мана по лозята. Скакалци. Бубонна чума. Напаст. Няма отърване. Всичко под ножа, земята – на спахиите, жените – в харема, децата – еничари. Кръсти се и бягай!

Еньовци имали малка армия, пробвали един или друг военен чалъм, но срещу вятър не се пикае. Те се оттеглили в планините, набързо сгънали с помощта на армията си мест-

ните велможи и си осигурили място за спокоен живот – долината Стръм. Хубава долина, просторна и заградена от всички страни с ридове и урви. За да се промъкнеш в долината, трябва да минеш по козя пътека. Застанали Еньовци на пътеката и не пуснали пиле да прехвъркне в долината, камо ли турчин да премине. Забравили османлиите козите пътеки, забравили долината и когато България се освободила от турско, потомците на Еньовци последни разбрали за това. (Сега до долината има асфалтиран път.)

Един Еньо обаче се оказал архитект по душа. И докато братята му завардвали пътеките, докато ловували и управлявали долината, Еньо Дюлгерина впрегнал в работа и слуги, и войници и за една година вдигнал къщата, която и до ден днешен се нарича „Еньовът замък“. Дялан камък, дялано дърво, вградена сянка. Къща на кръстопът. Отляво запушило с коминчета селото Ръж, отдясно Малко Караулуково, а ей там долу, на самия бряг на реката, Еньовци (по-скоро майстор Еньо) създали столица на своята малка държава, която нарекли Енино. В столицата имало параклис, казарма и килийно училище. Еньовци (разбирай онзи Еньо) съградили и крайпътен хан, та да изглежда всичко както си му е редът, но пътници през долината не минували никакви поради известни нам технически причини, та се наложило да карат насила мъжкото население в хана. (Войската отивала доброволно.) Да, ама насила черпене не става, та се досетили Еньовци (Еньо Дюлгерина не участвал в тази иновация) и повикали от града Филибе три засукани кадъни да въртят гюбеци и да заточват мерака на населението.

През 1832 година ханът „Чевермето“ отчел рекордния оборот от 345 златни меджидиета.

Амин!

Женската част от населението обаче добавила: „Аман!“.

От историческа гледна точка нещата се развивали от правилно по-правилно. Първите Еньовци били груби прагматици, колели, бесели и узаконявали властта и могъществото си без всякакво колебание, а последният от рода, някой си

Камен Енев, и до днес се измъчва от философския въпрос „Защо живея на тази земя?“.

Ще трябва да отбележим – и няма как да пропуснем тази природна забележителност, – че в рода на Еньовци открай време е имало известни лечители. Силата на целебните билки, на беладоната и естрагона, се предавали от поколение на поколение, пазели се като свещена тайна във войнствения род. Мехлеми, помади, горчиви отвари – всичко това се вменявало на най-младия в семейството и приличало на задължително религиозно обучение. Какво да се прави, щом получаваш рани, ще трябва и да ги лекуваш. Изглежда обаче, всяко религиозно обучение рано или късно довежда след себе си и съответното преминаване на границата между реалността и неуловимото. Да кажем, между реалността и трансцендента, за да прозвучи по-убедително. Лечителите от Еньовия род постепенно развивали своите умения, добавяли нови знания към вече наученото и работели неуморно, практикували. Роднините, населението в долината Стръм, приходящи нещастници – те лекували всички. Уменията растели, лечителите вече могли да поставят диагноза с едно докосване до пострадалия, с едно поглеждане в очите. И изведнъж – хоп! Количествените натрупвания преминали в качествени изменения, както самоуверено твърди Хегел. Еньовци захванали да лекуват по странен, непознат досега начин. Те самите били най-удивени от това. Оказало се, че с едно поставяне на ръката върху челото на болния може да се излекува маниакална депресия, без непременно да се използва електрошок или да се прави лоботомия (в наше време така се нарича отварянето на черепа). С ръка можело да се лекуват пневмонии, гастроентерологични проблеми и аритмия. Какво е било това умение? Дарба? Занаят? Осенение свише?

От всичко по малко. Такова умение или дарба не се натрупва в рамките на един човешки живот. Просто времето не достига. Но когато се предава от поколение на поколение, когато знанието се пази като свещен потир и се използва, може да доведе до поразителни резултати.

Та от славния род на Еньовци надали ще се запомнят войнствените братя Кръсто и Симон, надали ще се запомни дори Еньо Дюлгерина, надали ще остане в съзнанието на поколенията и онзи прозорлив Еньовец, който разрешил на приходящите от Тракия бежанци да заселят селото Ръж и по този начин да освежат кръвта, пък и приходите в затворената долина Стръм.

В спомените на хората ще останат лечителите от рода Еньовци.

Енеидите.

6. глава

Вицове

Не трябва да се разказват стари вицове. Затова на секундата ще ви разкажа два. Толкова са подходящи за случая, такава полезна работа вършат, че... Нека читателят сам прецени.

Виц номер едно: ловец се разхождал с кучето си в гората и гърмял по това-онова. Всъщност по каквото мине. За нещастие пред пушката му се изпречил заблудил се турист и в бързината, в мерака, в бъркотията, ловецът го прострелял. Ами сега, стреснал се той, човек убих, не е шега работа! В затвора ще лежа! Огледал се ловецът наоколо – никого няма. Ни свидетел, нито куче. (Кучето се било запиляло някъде по свои си, кучешки работи.) Ловецът грабнал убития под мишниците, завлякъл го до реката и го метнал в бързеите. Отупал ръце и облекчено въздъхнал.

Не щеш ли, след два или три дена по реката се появили рибари браконieri и взели да хвърлят бомби във водата, та като се зашемети рибата, да обърне белия си корем нагоре и ние с чувалите, с чувалите... Браконьерска философия и пагубна, но нейсе. За беля още след първия взрив от водата изплувал трупът на убития турист. Леле! – извикали брако-

ниерите и мокрите им гащи се разтреперили като пране на силен вятър. – Кво направихме ние бе? Човек утрепахме! – И като се спогледали умно браконьерите, грабнали трупа и го завлекли на магистралата. (За тяхно щастие наблизко съвсем удобно минавала бърза автострада.) Метнали те неприятния товар в средата на магистралата и офейкали ни лук яли, ни лук мирисали.

Естествено, по магистралата се задал автомобил (не сме сигурни за марката, но май бил „Ленд Роувър Дискавъри 3“ с шестцилиндров двигател, обем на двигателя 2720 кубика и мощност от 212 конски сили. Софийска регистрация 43 58 ТВ и номер на рамата... хайде стига). Та, задал се неизвестният автомобил и бух! право върху трупа. Брях! – викнал шофьорът и скочил от колата.

Какво ще правя сега, рекъл си той, човек прегазих, загазих.

Този шофьор бил порядъчен човек. (Иначе вицът няма да свърши никога.) И откарал прегазения човек право в клиниката за спешна помощ „Пирогов“. Веднага се появил лекар в зелена престилка, порядъчно омазана с подозрителни тъмни петна и викнал:

– Какъв е тоя, бе?

– Прегазен! – отговорил мрачно шофьорът.

– Я го вкарайте веднага в операционната! – наредил свирепо лекарят на двамата санитарии, които се мотаели наоколо и дъвчели дъвка „Орбит“ без захар.

Вкарали го.

Не минали и двадесет минути, и лекарят изскочил от операционната. Имал ведър вид и петната по престилката почти не личали.

– Вие ли докарахте пациента? – запитал той отчаяния шофьор.

– Тъхъ! – отговорил треперливо онзи.

– Пак навреме! – скарал му се бащински докторът. – Ако бяхте закъснели с пет минути, човекът нямаше да е между живите.

Край на вица. Тук трябва да се смеете неистово или да благославяте симпатичната болница „Пирогов“. По ваш избор.

Вторият виц... съвсем не е виц. Ама никак. Но е някак наложително да го чуете. Пардон – да го прочетете. Той, уверявам ви, е още по-стар. Записан е в Новия завет от евангелиста Матея. Прочее, ето го:

„9:18: Когато им говореше това, началник някой се приближи до Него, кланяше му се и казваше: дъщеря ми тоя час умря; но дойди, възложи ръката Си върху нея, и тя ще оживее.

9:19: И като стана Иисус, тръгна подире му с учениците Си.

9:23: И когато Иисус дойде в къщата на началника и видя свирачите и народа смутен,

9:24: рече им: излезте вън; защото момичето не е умряло, а спи. И те Му се смееха.

9:25: А когато народът биде отпратен, Той влезе, хвана момичето за ръка, и то стана.

9:26: И разчу се това по цялата оная земя.“

Дотук! Има ли някой желание за веселба? Ако е така, съвсем приятелски ще го помоля да напусне повествованието.

А с останалите ще продължим разказа за онзи приятел Камен Енев, последната издънка на иначе славния род на Еньовците, човек с недовършено образование и с талант на лечител. Човек, разпънат на кръст от всевечния въпрос за живота или „за какво ни е даден той на нас“. Ще продължим разказа оттам, откъдето го прекъснахме, а именно от предишната мразовита пролетна вечер, когато Камен седеше пред мокрия от дъждовни капки прозорец в каменната къща на деди и прадеди и когато на прозореца се появи, залепи се като некролог едно мъртво лице. Дословно, случи се следното:

„И като се обърна (вчера вечер) Камен Енев към мокрите стъкла на прозореца, пак се вторачи в тъмнината и вятъра и пак запита. А отвън, през капките дъжд, които удряха в

стъклата като пясък, отвън – оттам, откъдето хвърчаха мокрите цветове на магнолиите и беше мокро, тъмно, студено и опасно, от онова отвън, което правеше уютното вътре, да, точно оттам надникна човешко лице, залепи се на прозореца и остана там като стряскане, като вик и като удар, като... залепен некролог.

Камен отскочи назад, чак до средата на стаята стигна. Задникът му опря о тежката дъбова маса, той несъзнателно седна на нея, отдръпна се още назад, още и още. И още. Доколкото може назад. Да избяга, избяга, да избяга. От прозореца, от бледото лице, от очите, очите, очите! Ръцете му, тези лекуващи всичко ръце, трепереха и той никак не можеше да спре ужасния тремор. Защото – о, той прекрасно разбираше това! – човекът отвън беше мъртъв. Лицето, залепено на прозореца, беше мъртво. И очите... да, и очите бяха мъртви.

Един лечител познава това“.

Припомнихте ли си? Да?... Добре тогава.

Камен Енев не беше полагал клетвата на Ескулап. Но той вече пета година лекуваше хората от околията, никога не бе връщал пострадал човек от вратата си, газеше преспи и нощи, за да стигне до някой закъсал пациент и – как да го кажем? – понякога беше повече лекар от повечето лекари. (Ама че фразеология!)

Мъртвото лице на прозореца го беше уплашило, както би уплашило всеки човек. Един през нощта все пак. Но някъде вътре в себе си Камен вече бе готов. Каквото и да се бе случило с този човек отвън, той щеше да помогне. Ако изобщо е възможно. Втурна се, изпусна дрехата си в коридора, спусна се по стъпалата само по риза... човекът лежеше там. Отпуснат, отметнал дясната си ръка встрани, съвсем мъртъв човек. По лицето му имаше замазана кръв, дясната му буза бе подута и раздрана, очите продължаваха да се взират безжизнено в безкрая. Камен се приведе над него, попипа пулса. Нищо. Дори далечен намек за сърдечен ритъм. Но младият човек бе още топъл. Камен Енев го сграбчи под мишниците, повлече го по стъпалата. Вътре, навътре в къщата. На светло. Тъхъ,

колко са високи тези стъпала! Но ще ги превземем. Още малко. Още съвсем мъничко. Той прихвана по-здраво мъртвото тяло и го обърна върху дъбовата маса. Вратата зад него останала отворена, капки дъжд влетяха, намокриха каменния под. Но Камен не им обърна внимание.

Върху тъмната дъбова маса младото лице изглеждаше по-бяло от тебешир. Камен постави ръка върху челото. Не! Не е тук! Къде е? Той разкъса мокрите дрехи на човека, надвеси се. Ръката му затърси гърдите, корема. Кожата бе още топла на пипане, но изстиваше, явно изстиваше. Устните на мъртвия посиняха. Ах, ето го! Мястото! Встрани, под ребрата. Отдясно. Ръката му започна да пари. Камен се съсредоточи, наведе се още по-ниско над тялото, положи и лявата си ръка. Боже, какво е това? Дланите му ще се запалят...

Минути, минути, минути. Колко? Цяла вечност? Ще стане ли? Ще проработи ли отново тази негова дарба? Защо се бави, защо? Ето, вече горят и лактите му, рамената, дори челото му гори. Сърцето на Камен заблъсква в гърдите му като полудяло. Бум-бум-бум-бум! Откажи се-откажи се-откажи се!

Няма да се откажа!

Камен натиска, притиска още, сега вече пламти целият, а отдолу голата кожа — нежна и синкава — започва да се затопля. Под дланите му пламтят огньовете, те бавно се разпространяват встрани, тръгват нагоре по гърдите на мъртвия младеж, по лицето, по устните. Да, устните вече не са сини, не са! Какво? Въздишка ли е това? Господи!

Момчето въздъхна!

Камен Енев пада назад, губи сваят, рамото му закача тежкия дървен стол, столът рухва с трясък.

И тишина.

Само момчето на масата тихо, нечуто, едва... диша.

7. глава

Мамо!

Едно чисто и светло място.

Така разказва писателят Хемунгуей за някакъв кубински бар и сигурно е прав. Хемингуей е правдив писател, както сам отбелязва. Бог да го прости!

– Бог да прости! – прошепва човекът под рунтавите мустаци и се прекръства.

Той е коленичил пред белия каменен кръст, кръсти се с дясната, а с лявата ръка стиска с всички сили кафяво каскетче. Дланта дори е потна от стискането. Над него пролетният вятър бърбори в зелените тополи, навежда кипарисите, вдига неприличен шум. Няма кой да му каже, че това са селски гробища, че в тях трябва да ходи на пръсти, а не да се мятат като полудял по клоните на дърветата и да разпилява листата им. Вятърът.

Глунав човек!

Мъжът с каскета отново се прекръства, подпира се на коляно, бавно се изправя, лявата става глухо изпуква.

– Хайде! – казва на момичето, което е коленичило малко встрани и зад него.

– Няма! – отговаря тихо тя, а от вятъра нищо не се чува.

– Моля?

– Ти върви – казва по-високо момичето и здравата подсмърква. – Аз ще поостана.

Човекът притеснено пристъпва от крак на крак, но не тръгва наникъде. Момичето му, неговото момиче, продължава тихичко да плаче, той го наблюдава малко отгоре, ясно се вижда как раменете му потръпват. То режещо изхълцва.

Мъжът въздъхва, отново коленичи пред гроба и вперва питащ поглед в белия кръст. Един вид, сега какво да сторя?

Отслужихме панихидата, раздадохме виното и храната, сега какво? А момичето не иска да тръгва. Може ли някой да му наложи, може ли да му каже, че трябва да стане и да върви? Че мъртвите са си мъртви, а живите... те не са ли мъртви? Не е ли мъртъв самият той още от часа, от минутата, в която Гергина почина? Не си ли замина от него цял един свят, изпълнен с нежност и със светлина? И със смях изпълнен. Боже, колко хубаво се смееше тя! Като ангел. Ама наистина, усмивката ѝ беше... Абе, остави!

Сега живее, каза си човекът, всякак живее. Като едно куче живее!

Боже, защо позволяваш да се случва така?

Човекът отново поглежда изпитателно белия кръст, но той (кръстът) продължава да мълчи.

Иначе хубав кръст. Пò е хубав от другите, кой каквото ще да разправя. Той (човекът) собственоръчно издяла този кръст. Бял, висок, с каменно лаврово венче отгоре. Както си му е редът. А виж ти! Вече позеленял. Плъзнал мърх значи като... като червей плъзнал!

Човекът потръпна, ужаси се от мислите си, бързо се прекръсти, наведе глава, зашепна. Зад него гробището е тихо, празно, само вятърът се кикоти в клоните като полудял. Вече няма никой, опечалените са се разотишли. Е да, в неделя е така. Хората идват с черните си дрехи и забрадки, палят свещички, раздават бели питки и жито, вино преливат, спомнят си. А после? После си тръгват. Защото трябва да приберат сеното, да нахранят кокошките, козата да издоят. Трябва да живеят. Трябва... Трябва ли?

А детето, неговото момиче, още плаче. Мърчно му е за майка му. И как няма? Гергина се грижеше за дъщеря си като орлица. Забавляваше я, играеше с нея, пееше ѝ. После малката поотрасна и Гергина захвана да учи уроците с нея, разказваше басни, четеше... какво ѝ четеше? А да, онази приказка за малката Ида и цветята. Разбира се, той ясно си спомня. А сега... На ти сега цветя!

Рече си яростно и замахна, та нахлупи каскета си.

Останахме сами като птички!

Човекът отново скръцна с коляно, надигна се и потегли ядосан на себе си, на света, на Онзи там горе, дето не знае какво иска. Потегли, но веднага спря. Ами детето? Поприсъпи от крак на крак, приведе се, положи длан на косата ѝ, но веднага отдръпна ръката си.

– Няма да си ходя! – каза тихо, но упорито дъщеря му.

– Постой, татко – рече ѝ нежно той. – Постой колкото искаш. Аз такова, аз трябва дървата... дървата да прибера.

И тръгна. Между кръстовете и кипарисите, под вятърния шум на тополите, под бялото майско слънце тръгна. И се стопи в слънчевата светлина.

Сам.

А Божана се промъкна още напред, както си бе на колене, още и още, пресегна се и оправи цветята върху гроба. Не че не бяха подредени, ами ей така, за всеки случай. После се огледа като крадец. Не, няма кой да я види. Тя полегна напред, почти по очи легна и обвини зелената могилка с ръка. Като за прегръдка, но не точно, защото могилата е широка, не може да се обхване цялата с една малка прегръдка. Не може. Нищо не може да се направи. Нищичко!

Тя тихо заплака.

А над нея тополите продължаваха да шумят, бодри, зелени и огромни. Тези тополи кръв ли пият, че са такива огромни? Проклети да са!

През размятаните листа се хвърляше по земята слънцето, местеше сенките, играеше си. Играе си? Природата е страшно бездушна понякога. Всъщност винаги. Какво я интересува природата? Проклетата да е и тя!

Божана се изправи и през размазани от сълзи очи огледа цялото гробище. Тихо, празно, зелено. На мъртвите навярно им е спокойно тук. Живите постояват малко и си отиват. Да не пречат. А тя... тя не иска да си тръгне. И не иска!

Добре ѝ е тук.

От долния край, там, където свършва оградата или по-точно – където прокъсаната оградна мрежа виси сърдито, сякаш

едва наметната върху повалените бетонни колове, се появява куче и припва уверено между кръстовете. След него още едно. Първото сиво, с бяло ухо, съвсем непознато. Второто е на баба Съботица. Знае го. Шарко. Ууу, какъв е мръсен! Целият в тръни и кал. Що търсят кучета на гробища? Аха! Тършуват по паметниците, прибират изоставената храна. Санитари. Ето, Шарко бяга нанякъде, повлякъл след себе си кафява амбалажна хартия. Другото куче също ситнешком се отдалечава. Отново е пусто. И тихо. Под сивите кръстове вече няма остатъци от храна. Тополите пеят акапела във високото. Не, не акапела, а в съпровод на вятър. Като детския хор на Сикстинската катедрала? И това не. Те пеят своята си небесна песен. Божана отново оглежда тишината на гробовете. Сега дори алеята изглежда мека и бяла като покрив, като... милосърдие. И вятърът, вятърът, ах, този вдъхновен уличен метач, и той се грижи милият, ето – помита и последните пращинки от раменете на каменните кръстове.

Едно чисто и светло място наистина.

– Мамо! – казва Божана.

8. глава

Петър Масларина

Както вече споменахме, Петър Масларина беше затворен човек. Интровертен се вика. Не той, а неговата обична половинка бе общественият медиатор в семейството, тоест тя контактуваше, клюкарстваше, не пропускаше събитие в село, както и възможността да го огласи. Йерихонска тръба. На едни Господ дава едно, на други друго. Ако едните говорят, другите слушат. Свят! А най-хубавото от всичко е, че двата вида не могат един без друг. Диалектика един вид, единство на противоположностите. Подреден човек е Господ, правилно си е подредил стаята.

В случая с Петър Масларина обаче дядо Господ направо го беше прекалил. То бива, бива мълчаливост, непроницаемост и пълна липса на съобщителност, ама... заключен човек, ей! С девет катинара заключен! Но пък Масларина беше от онези, с ушите. Как чуваше само! Той не само долавяше далечните звуци на пролетното равноденствие, той можеше да улови неясното потрепване на душата ти, онова далечно предчувствие за надвиснала беда, когато телефонът звъни, та се къса в два през нощта и ти искаш, ужасно искаш да вдигнеш и да провериш какво толкоз се е развънял, а нещо в тебе се страхува от това, което ще чуе, страхува се да не скочи чутото с цялата си ужасност върху теб и да те смаже. Предчувствие ли да го наречеш, страх от неизвестното ли, но Петър Масларина можеше да чуе такива неща. Толкова съсредоточен слушател беше. Обикновено внимателните, ама много внимателните слушатели... чуват.

Когато синът му Веско не се прибра през нощта, Петър Масларина не обърна особено внимание на това. Голяма работа, младежи! Запилял се е някъде, ще си дойде. Но още на следващата сутрин нещо, някакъв звук звънна в светлината на утрото. Недоловим, недорасъл, неясен някак. Петър се вслуша внимателно. Нищо. Звукът се бе стопил в сивевата. Към обяд обаче звукът се появи отново и затрептя съвсем видимо над оградата. Беше син звук, малко студен, малко висок. Избиваше от време на време на фалцет, на плач избиваше, на писък.

– Ахмете! – рече Петър Масларина на магарето.

– Ъ? – стресна се животното, защото по разбираеми причини не беше разговаряло със стопанина си поне от две години насам.

– Чуваш ли нещо, Ахмете? – запитва Масларина, целият настръхнал.

Магарето напери дълги уши, пеленгира всичката видима атмосфера наоколо си, но не долови нищо повече от подрънкването на хлопатара на магарицата на Иван Смилянеца и далечното лаене на псето на баба Съботица.

– И-къ! – отрече животното.

Масларина внимателно го изгледа. Не, няма да седне да лъже Ахмет. Той е старо, честно магаре, възпитано в труд и почтеност, отгоре на това в домашната йерархия Ахмет се явяваше нещо като втори след стопанина, нещо като главен иконом без портфейл. Такъв човек не лъже.

Рече си Масларина.

Но звукът отново затрептя, след това се скъса, премина в писък и угасна. Петър тръгна след него, излезе на пътя и спря разколебан. Изгуби се. Изгуби ли се? Не, ето! Ето го отново! Идва, отдалечава се, мами. Къде, накъде? Масларина отново го следва, струва му се дори, че го вижда ей там, над гората, малко син и прозрачен, студен.

Звук!

Това не му се случваше за първи път. Преди години, когато Петър Масларина бе още пред бръснач, дето се вика, един такъв звук го бе поразил, беше бръкнал в душата му и я бе обърнал наопаки като ръкавица.

Тогава Петър учеше в Стопанското училище в града, връщаше се в края на седмицата на село да помогне с това онова на роднините, пък и нещо за хапване да вземе в торбичката. Щото учебната седмица е дълга, много хляб яде, а Петър Масларчето пари за глезотии няма. Той изминаваше разстоянието пеша – какво са шестнайсет километра? – понякога вземаше назаем старата футболна топка на съквартиранта си и така, шут след шут, пристигаше неусетно в село. От време на време се прибираха от града цяла група деца, това се случваше обикновено в зимните, натежали от сняг, съботи, в групичката вървяха и момчета, и момичета, по-леко беше някак и момичетата не се страхуваха чак толкоз. От вълци, от тъмното, такива неща. Женски работи. Някъде по средата на пътя, между Сини вир и Петльова чука, към съботната група се присъединяваха, настигаха групата по-големите ученици, каките и батковците от горните класове на гимназията. Старите кучета. Те тънко се присмиваха на страховете, на футболната топка, на торбичките през рамо. Понякога се скриваха зад храстите и изскачаха внезапно като истински вълци, целите засипани в сняг и страшни, а сърцата на девойките

щяха да изхвъркнат като птички от гърдите им. Молто аждато писваха девойките и още по-молто аждато се смееха.

В тези групички от смесени зверове не много често, но с някакво неизменно постоянство, да кажем, през седмица, се включваше и едно доста интересно момиче. Поне за Петър Масларчето. Беше от групата на по-възрастните, поне с две години бе по-голяма от него. Беше висока, беше стройна, имаше ясни кафяви очи и ей такива бомби отпред. Развита значи, че и оттатък. Но толкова хлевоуста беше тази какичка, толкова пряма и цапната в устата, че и боеприпасите не бяха в състояние да накарат мераклиите да се приближат до нея. Дори по-големите младежи откровено ѝ се бояха. Тя хапеше, сечеше, подиграваше се, псуваше на майка, ако се наложи. В нейно присъствие нямаше опити за сплашване от храстите, старите кучета не се правеха на вълци, защото знаеха, че Недялка – така се казваше момата – ще ги насмете, ще ги попита що за детинщини са намислили пак, накрая ще им обясни, че от плиткоумни хвалипръцковци ѝ е дошло до...

Устата, значи, и пиперлия. Опасна!

Не е много сигурно как е изглеждала тази Недялка в очите на останалите младежи, но за Масларчето тя бе Айфелова кула със сигурност. Висока, непристъпна, примамлива. И недостижима. Освен всичко друго (бомбите, очите, прямотата) тя бе и по-голяма. Къде ти?

За младите хора две години са си една безкрайна вечност, понятие от друго измерение. Ами онези пенсии, дето даже са отслужили войници? Руини! Треперещи старчета! А бе... остави!

После, ако селските младежи можеха да се нарекат срамежливи в ония години, за Петър Масларина трябваше да се измисли специална формулировка. Скромен? Мълчалив? Свит?

Не е достатъчно!

Той беше ням като лебед и свенлив като таралеж. Бутнеш ли го, свива се на топка, само бодли стърчат навън. И уши. Главно уши. Не само видимо – че бяха щръкнали, бяха, – но някак отвътре Масларчето си беше един възторжен слухов апарат. Той слушаше всичко. Света, птиците, хората. Вни-

манието му бе зашеметено от звуци, понякога му се струваше, че ако заговори, ще наруши цялата световна хармония. Обикновено такива хора, съсредоточени в единственото (в село върви нарицателното Маслари), са способни да преминат отгътък. В случая – да преминат звуковата бариера. Нещо като реактивни самолети, само че не те издават оглушителния гръм, а гръмът ги връхлита, помита ги и от тях остават само черупките. Все едно че върху ти се е срутила самата Айфелова кула с все бомбите... значи!

Та Петър Масларчето си се занимаваше с едното-единствено слушане, а нощно време в съзнанието му танцуваше, въртеше се из въздуха онази ми ти Айфелова кула и не спираше да говори. Господи, колко много и колко красиво говореше тази жена!

Ако можеше и той!

Но в дългите нощи на миндера, в представите, в трескавите видения, тя дори не приказваше с него. С всички останали – да! Говореше, не спираше. На него – нито дума! И от яд ли, що ли, той мастурбираше яростно, негативно някак, наказателно. Не редовно, само понякога. Когато никой не го чува, а онази, приказливата, говори ли говори. С уста, с тяло, с ръчните гранати. С ръчните, с ръчните... с ръчните! Гра-на-ти! На ти!

И се зададе – в онази есенно-снежна младост на Петър Масларина – зададе се големият празник Коледа. В село той идва с кукери и коледари, с тропане по вратите и гевречета, с ямурлуци и песни, с шейни, теглени от тъмни коне с наплетени гриви. Летят шейните, а двата коня пхтят бяла пара в зимната нощ и къщите светят като елхи, и слизат едновременно от звездите и Дядо Мраз, и Дядо Коледа, а зимният въздух е натежал от Снежанки и се въртят тези Снежанки, въртят се из въздуха, около тебе, над тебе, чак под яката ти влизат. Снежанките.

Снежанки имаше и в Младежкия клуб. Те също се въртяха под музиката на онези хипари от „Бийтълс“, младежите грабеха Снежанките една по една, сякаш ги откъсваха от елхата като подаръци, въртяха Снежанките по дансинга, а Снежан-

ките примираха и се кикотеха като хиени. Петър Масларина не откъсна нито една. Не знаеше как, милият. Малък.

Но както си стоеше там, сред шума и творческия кикот на Снежанките, както се потриваше между грамофона и масата със сандвичи, внезапно – сред крясъка на празника, сред бурните викове на грамофона, сред какофонията от трели и тела, той чу онзи звук. Да, чу го и звукът извън в него като камбанка, като малка нощна музика, като ромон на вода и като неуловимия звук от плясъка с една ръка на будистите. Звукът висна във въздуха над него, зад него, около него, ясен и силен като молитва. Петър се огледа. Не, за никой друг. Никой не чуваше този прекрасен, чист звън, пристигнал сякаш направо от небесните чертози. И се носеше този звън, някъде дълбоко в самия него, сякаш го мамеше и го канеше да го последва. Петър направи последна справка с вътрешното си ухо. Имаше звън. Имаше песен. Имаше покана. Накъде? Сега звукът изглеждаше леко оранжев, нежно червен. Един цветен звук. Една мамеща примамка.

И тръгна Петър. По стъпките на онзи. И той го изведе чак извън Младежкия клуб и малко надолу по улицата и там, до заснежената пейка пред паметника на Васил Иванов Кунчев, където... където седеше тя. Беше навела глава надолу, снегът падаше нахално върху тъмните ѝ коси, а тя дори не посягаше да ги отърси. И звънна звукът, червен и прекрасен, и Петър протегна ръка, и докосна тези влажни коси, и изхлипа момичето, и скочи, та го прегърна и зарови лице в топлината на шията му.

– Колко те чаках! – каза му. – Боже, колко те чаках! Мислех, че никога няма да дойдеш!

И се засмя в тъмното, а тъмното веднага се престори на светло и прекрасно, на празник се престори, а Петър не можа да се удържи и като погледна за последен път червеното зарево на онзи приятел – звука, прегърна своята Айфелова и ѝ каза:

– Честита Коледа... такова!

Проговори.

Но и това беше отдавна, беше някога, а сега...

Сега звукът над гората го викаше съвсем ясно, но син беше този звук, студен, малко суров над зеленината на гората, и къде го водеше по дяволите в нищото, та там няма нищо, само гората, а зад нея, горе на високото, се червенеят далечно покривите на Еньовът замък. Вика ме в замъка, рече си човекът и тръгна забързано след звука.

След него като почетен ескорт тръгна магарето Ахмет, майордомът на дома, а след магарето се нареди следващият по чин, ефрейторът Борко. В дома на Масларите ефрейторите стоят вързани на верига, вземат за почест с опашките си, ако се зададе човек, и лаят нощно време по звездите. Такъв беше ефрейторът Борко, а защо някой го бе отвързал и защо кучето вървеше в строя, е съвсем отделен въпрос.

Та се запъти тази върволица към Еньовът замък в следния ред: Звук, Петър, Ахмет, Борис. Все Маслари. Или почти. И отиде редицата в замъка, и спря пред дъбовата врата. Редицата спря, а Петър Масларина почука по дъба и когато вратата се отвори, синият звук се вмъкна вътре веднага. На вратата се изправи човек и двамата – Петър Масларина и Камен Енев – се спогледаха. Погледнаха се в очите. Петър и Камен. Две еднакви имена. Две мълчания. Два камъка. И бутна единият камък камъка по рамото и влезе в къщата.

Влезе Петър Масларина. Там, след своя си звук.

А Камен Енев остана отвън, загледан безучастно в магаре, куче и синьо небе, и още по-безучастно изглежда как горският надзирател Кумчо Вълчо се появи запъхтян от нищото на гората. С гръм и пукане на съчки. И рече на горския (също безучастно):

– Човекът дойде. Благодаря ти за услугата!

– Как така дойде? – сепна се Кумчо Вълчо. – Бех у тех, ти ме прати значи, ама не го намерих.

– Човекът е тук – повтори вяло Камен Енев и отново зарея безучастни очи из небесните простори, из нищото.

– Вътре е – потрети.

– Ама кой човек бе, Енев? Ти бълнуваш ли? Я бех у тех,

нема да те лъжем, ама никого не заварих. И на никой думица не съм обелвал, нà – честен кръст! Откъде че разбере тоя човек, та да дойде?

– Не знам – рече някак неопределено Камен Енев и сви рамене.

И наистина не знаеше.

9. глава

За изкуството

Не всеки човек е напълно запознат със собствените си заложи. По-скоро малко са тези, които познават това. Да кажем, че хората са устроени да търсят. Хубаво. Но колко от тях намират? Гледаш го, роден дърводелец, може да направи от дънера Мона Лиза, а се изтъпанил в парламента, бистри закони. Друг пък – музикант. По цял ден свирука сложни унгарски танци, доближи ли се до инструмент, ще го огледа, ще го побутне и рано или късно ще изсвири нещо на него. Истински лабух. А завършил минна геология и си изкарва прехраната с каска на глава. Не знам, подозирам, че тези хора не са щастливи.

Какво от това, че нещо – родители, пари или футболни умения – ги е изпратило в неподходящо учебно заведение, какво от това, че миньорската професия е по-добре платена от останалите? Не живееш ли с призванието си, ти не можеш да се зарадваш истински. Аксиома.

Художникът Даниели Езра не знаеше, че е художник.

(Виж ти! Това вече е твърдение!)

Той живееше в италианския град Генуа, в дома на претърпаната с предразсъдъци, с родова памет и с юдаистки правила фамилия Езра. С мъже, с жени и с подсмърчащи деца. Наблъскана до козирката.

Фамилията обитаваше бившия дворец на графовете Скаволини, обеднели през вековете поради липса на кръсто-

носни походи и друга разбойническа дейност. Мирът не е доходоносен за благородниците. И обратно – носи облаги на бедните юдеи. Защото. Търговията цъфти, богоизбраният народ трака на металото, раклите набъбват. Евреите са единственият етнос на земята, който си умира да е богобоязлив и в същото време дълбоко се съмнява в божие то милосърдие. (Господ живее в съседния апартамент.) Те не гледат животни. Ами ако се разболеят? Не се занимават със земеделие. Ако удари град? Те търгуват, банкират, сега вече са собственици и на някои монетни дворове в съответни държави. Въобще – разчитат на ума си и никакви случайности не се допускат там. Дори свише.

(Ако Господ поиска заем, ще трябва много добре да си пресметне лихвите.)

Първият Езра, нагазил с пъргава крачка града на Колумб и Паганини, не бил особено заможен. Знаете, войни, стълкновения, този ще ти бръкне в джоба, друг ще те завлече със заем, непристойности. Но носел у себе си някои познати заложби. Когато Генуезката република (организиранни войнствени търговци) превзела част от средиземноморските острови, когато спешно ѝ притрябвали политици, ръководители и най-вече – пазители на хазната, споменатият Езра вече бил там. И поел държавното съкровище и неговата, така да се каже, кореспонденция. Търговците били умни хора, Езра повече. Това се случило в 1222 година.

Нямам представа от какво забогатяват хората!

Но Езра бързо стъпил на краката си, одрусал с лихви някои широкопръсти нотабили, на други взел домовете. И се настанила славната юдаистка фамилия в двореца на графовете Скаволини, а графовете се пръснали по цяла Италия, претопили се, станали обикновени занаятчии.

Сега един Скаволини е особено тачен лекар по белодробни заболявания.

Има ли нещо, което да е толкова просторно, колкото двореца Скаволини, и толкова тясно, колкото е един еврейски дом? Няма такава животни. Евреите – Господ здраве да им

дава! – се презапасяват юнашки. Те са гонени и преследвани, гонени и убивани, те знаят. Затова компромиси с поколенията не се правят. Деца, деца, деца. Малки, големи, средни. На топки, на кълбета – из цялата къща. На всяка крачка. Ако не настъпиш някое от тях до десет, значи имаш разстройство и не си излизал тази сутрин от тоалетната. Такива работи.

Малкият Даниели – едно от тези деца.

Родът Езра не разчиташе на случайности дори повече от останалите си сънародници. Децата трябваше да учат, да работят, да отменят във времето амортизираните родители. Образованието се избираше от фамилията съвет. Естествено – най-доброто и естествено – прагматично. В миналото обучението се изразяваше в чиракуване в магазина и в съсредоточено подсмърчане до голямото сметало. В днешно време задължително се търсеха специалностите, които със сигурност носят пари. Кои са те ли? Банкиране, счетоводство и мениджмънт, а от занаятите (евреите отлично се разбират с ръцете си) най-вече науката, наречена стоматология. Науката занаят. Науката, която не рискува. Професията, която не убива. Дърводелството, без което не можем.

Зъболекарите са най-добре платените занаятчии в подредения световен калкулатор.

Затова младият Даниели бе изпратен в медицинското училище във Флоренция, където трябваше да изучи отровите, наречени упойки, и дърводелските инструменти, наречени сонди, обратни наконечници, турбини, не знам. (Помните ли как пиццата така наречените сонди?) Да изучи костната система на черепа и лицевите мускули, да се пребори с латинския и с миризмата на антисептични препарати.

Това много му помогна впоследствие, когато трябваше да рисува портрети.

Миризмите включително.

Младежът изкара криво-ляво първата година в медицинското училище, запозна се с красивите момичета от специалността фармацевтика, завъртя любов поне с един пълен курс бъдещи аптекарки. Първокурсничките от всяко учебно

заведение по света явно смятат, че животът е кратък, че ще свърши още на следващото утро, та затуй дават всичко от себе си.

Животът бе прекрасен, момичетата – още повече, светът се правеше на лампата на Аладин и разстилаше гостоприемната червена пътека пред бъдещия зъболекар, но Даниели Езра и тогава, и по-късно не желаше да остави нищо в посредствеността. Дори даровете. Ако ще е, да е! Той знаеше, че ако почерпи бутилка евтино „Кианти“, може да мине дори без разговори с младите, амбициозни дами. Но не харесваше така. Искаше повече. Вродената му изтънченост го караше да „преговаря“ на значително по-високо ниво. Той водеше момичетата в построената от Вазари галерия Уфици или в палацио Векио, или в галерията на Академията и заемаше позата на самодържец, за да обясни недостатъците в картините на Брунелески, Мазачо и Донатело. Разбиваше ги на атоми, и то само с факти, обрулени набързо от „Пътеводител на туриста“. Все пак фактите звучаха убедително и правеха нужното впечатление.

Водеше ги още на брега на реката Арно, показваше лунната пътека и рецитираше с въодушевление модерния по онези години поет Риналди Бонинсеня. В стиховете имаше любов, пълнолуние и сладка нега. Понякога наемаше лодка и отплуваше с поредната дама на сърцето си направо в сърцето на луната. По онази пътека. Понякога слизаше с момичето под моста Понте ала карайа и постилаше върху песъчливия бряг връхната си дреха, от това джобовите на пардесюто му винаги бяха пълни с инертни материали. Понякога пееше романси с дрезгаво, приглушено тенорче.

Неизвестно защо обаче онова лято се оказа особено вдъхновително за група художници от Рим, обединени под звучната платформа „Смъртта на града“. Тези артисти бяха поклонници на екологично чистата градска среда и тя се зъбеше в картините им като див звяр, защото освен че бяха модерни (модерният художник е изтъкан от мрак и страх, и добавена щипка цинобър), те бяха отрицателите на вечност-

та. Отрицателите на света. Отрицателите на урбанизацията. Отрицателите на отрицателите на отрицателите.

Бяха Еверести!

И всяка привечер на брега на реката Арно разпъваха стативи и разпъваха на кръст река, луна и минаващи комари. Понякога хора се спираха зад гърбовете на прочутите артисти и с трепет и малко боязън наблюдаваха как в картините им оживяваха причудливи подобия на луна, езеро и минаващи комари, които в рисунките се римуваха с калмари. Или поне приличаха на тях.

Художниците биха предпочели зяпачите да си купят по някоя и друга картина – живописца също се храни и пие до зори както всички изкуства, – но купувачи нямаше. Може би изображенията ги плашеха, може би съчетанието на цветовете не беше по вкуса им.

Не разбират от модерно изкуство, отсякоха младите анархисти.

И събраха платна и триножници, и се прибраха в Рим. Там поне имаше възпитан вкус.

Един от тях обаче забрави статива си на брега на реката. По-скоро – заряза го. Даниели Езра отиде да види. На платното се блещеше лице като луна или луна като лице, но не беше нито едното, нито другото. Това поне беше сигурно. Даниели взе четките от земята и на шега нарисува луната като пътуваща гондола. С весла, с лодкар, с всичко. (Той беше известен специалист по Донатело, Мазачо и така натаък вкаменелости, а захвърлените четки задължаваха.)

Момичето до него щеше да припадне от възхищение.

Някакъв минувач – възрастен човек с очила и козя брадичка – приближи с любопитство. Той надникна над рамото на Езра, посумтя половин минута и делово запита:

– Как е вашето име, художнико?

Момичето тихичко се изкиска, а Даниели Езра с престо-рено достойнство каза името си.

– Колко струва вашият труд? – дойде до същината на въпроса минувачът.

– Два милиона лирети! – подлю излъга Езра.

Той още се шегуваше, всичко това му се струваше детска игра, пък и момичето явно умираше от възторг. Защо да не си поиграе с клетия дядка? Със същия успех можеше да поиска и двадесет милиона.

– Заповядайте! – каза човекът и наброи в ръката на „художника“ исканата сума.

След това уви платното в смачкан вестник и внимателно го постави под мишница. Преди да тръгне, потупа Даниели по рамото.

– Млад сте още – каза. – Не си знаете цената. Ако приемете един съвет от мен, аз бих могъл...

– Разбира се, разбира се – ухили се Езра. – Съвети приемаме всякакви.

Човекът се поизправи, очилата му блеснаха строго.

– Млади човече, аз съм уредник на музея за съвременно изкуство в Академията! – заяви с достойнство той. – Мисля, че разбирам от съвременна живопис и съветите ми имат някаква стойност!

– О! – възкликна поразен Езра. – Извинете!

– Сега младежта лети сред звездите – съобщи непознатият на приятелката на Даниели. – Не чуват, не виждат, имат собствено мнение за всичко. Е, и докъде те докара собственото мнение, младежо? До два милиона лирети! Смешно! Тази картина струва поне десет. Но вие, извинете ме за крайното мнение, вие младежите сте дървени глави. Е, желая успех!

И човекът забързано се отдалечи, стиснал здраво картината под мишница.

Даниели Езра смутено пристъпи на място. Виж ти! Та той бил нарисувал картина за десет милиона! И за пет минути. Смешно. Какво му каза този уредник на музей? Че е художник. Какво друго?

Нямаше друго.

Даниели, разбира се, рисуваше добре. В пети клас спечели наградата на училището за най-изразителна илюстрация на приказката на Джани Родари „Влакът-стрела“. Но, Боже

Господи, какъв художник беше той? Рисуваше коне, реактивни самолети, някакви лодки в син залив. Веднъж нарисова дядо си Моше, старецът го преследва с бастуна си цели петнадесет минути по стълбите на двореца Скаволини. Не, имаше някаква грешка. Чиста случайност.

Случайност или не, приятелката фармацевтка изглеждаше здравата впечатлена. Нямахше нужда да ѝ говори за лунни пътеки и поезия. Нямахше нужда от Брунелески и Донатело. Тя го заведе в апартамента си и го изяде с все копчетата на пардесюто. Освен това – два милиона лирети. Чудно усещане. Шегуваш се, печелиш пари. Рисуваш, жените се хвърлят на врата ти. Придаваш си замечатан вид, хората се трупат наоколо.

Защо да не рисува?

Даниели Езра направи още няколко опита върху статива на непознатия художник. За две вечери нарисова десет композиции. Но купувачи нямаше. Е, не можеш да излъжеш всички. Но момичетата харесваха позата му на артист, зареяния поглед, решителните мазки върху платното. От „ох“ и „ах“ не можеше да чуе собствените си мисли. Даниели вдигна яката на пардесюто си и пусна дълга коса.

Но и той като повечето представители на семитската раса умееше да прави трезви преценки. За себе си, за света, за стойностите. Добре, рисува. Добре, харесва тази толкова атрактивна дейност. Добре, прави впечатление. Много добре дори! Но той не е готов за голямата сцена на живописиста. Разбира се, че не е! Какво да стори? Позата на замечатан художник е къде-къде по-интересна от устната кухня на италианския народ. Даниели Езра премести учебните си пособия в сградата на Академията по изящни изкуства и стана най-прилежният ученик в класа на професор Вариарти. Професорът по изобразителни мечтания. Професорът, от чийто клас бяха излезли прочутите художници Берланго, Фратели и Ченг Ю Сун. Професорът вълшебник.

(Не онзи тип с очилата, който наистина се оказа уредник в музея.)

Фамилията Езра беше поразена. Един Езра художник? Облаци, пара, въздухоплавания. Връщай се в стоматологията! Даниели Езра не беше на това мнение. Фамилията да върви на.... знаете къде. Той отметна дългата коса от челото си и напусна двореца Скаволини.

– За какво мислиш, момче? – запита Вариарти след първия практически семинар в Академията.

Той беше на осемстотин години или поне изглеждаше на толкова. Беше слаб, изпит, черен, а бялата му коса падаше до раменете.

– За момичето – отговори наивно Даниели и показва с широко разперена длан голото момиче, което трябваше да служи за модел на групата млади носорози. Момичето беше красиво, но не чак толкова. Какви фармацевтки познаваше Езра!

– А ти мисли за себе си! – посъветва го професорът.

– Как така? – не разбра младият художник.

– Така. Който е познал себе си, ще опознае света. Ние тук с друго не се занимаваме. Просто опознаваме света.

– Познавам себе си! – заяви Езра.

– Глупак! – ядоса се професорът. – Знаеш ли защо си създаден на този свят, нещастнико?

– Н-не! – заекна младият художник.

– За да нарисуваш себе си! Ето за това си създаден! И ако ти не положиш нужните усилия, ако не умреш поне три пъти в картините си, аз ще смятам, че не съм те научил на нищо. Знаеш ли защо умират големите художници? А те винаги умират!

– Защо?

Смъртта не беше изключение. Какво имаше предвид професорът?

– Умират в картините си, за да живеят във вечността. Ти какво искаш? Да живееш, или просто да останеш?

Даниели Езра все още не разбираше напълно смисъла, но беше очарован от предоставената му възможност.

– Да умра! – заяви твърдо той.

И никога не умря.

10. глава

Кумчо Вълчо

Като горски надзирател, Кумчо Вълчо отговаряше за цялата долина Стръм, че и за планините, наредени около долината. Планините – една нощна стража. Това цигани секачи, ловци браконieri, чичовци с брадви и чичовци без брадви – всичко живо се боеше от него. Защото страшен бе Кумчо Вълчо и страшни работи разправяха за него хората. Че скитал по горите като змей горянин и толкова се тихо промъквал, че съчка не изпуквала под краката му. Че се явявал нощем до огъня на въглищарите като привидение, целият облечен в бяло. Че ядял сурово месо и зъбите му били като глиги. Че знаел долината като собствения си джоб и не давал пиле да префоркне, камо ли дървар да премине. Че крадял всяка нощ прането от двора на вдовицата Севда, а кучетата на вдовицата – и двете прочути вълкодави – само свивали уши и скимтели в тъмното. Че вързал конекрадеца Агамемнон със собствения му колан, съблякъл го чисто гол, както го е майка родила и го впрегнал в шейната, та да тегли конекрадецът през проспите чак до село Малко Караулуково и да се научи, че чужди коне току-така не се крадат.

Разправяха хората още, че Кумчо Вълчо виел нощем срещу звездите, че пиел кръв по пълнолуние и се престорвал на вампир в петък, но това са си бабини деветини и ще ги подминем с презрение.

Иначе Кумчо Вълчо се казваше Крум Асенов Гурджев и беше родом от село Сипаница, чак под Белоградчишките скали. От далечен торлашки край беше Гурджев, торлак си беше и торлак щеше да си остане. Знаете ги тези диви планинци – на никого път не сторват, от дума не отбират, а говорът им е заимстван от западните български говори, толкова западни, че чак на сръбско ги избива. Затова Кумчо Вълчо (когато не беше зает

с виене срещу звездите) говореше на такъв странен диалект, че нищо не му се разбираше. И понеже рѣбат човек и невозприемчив, нито прихващаше от нормалния човешки говор, нито се променяше, ами така си караше диалектно през просото.

Крум Асенов Гурджев, иже нареченият Кумчо Вълчо.

Той бе голям човек, голям мъжага, секвоя. Носеше четиридесет и осми номер обувки и никаква шапка не се хващаше на главата му. Щото голяма. За служебни фуражки да не говорим. Калибровани. Затова така си и ходеше – полуцивилен, полувоенен. Ботуши – ясно. Панталони – зелени. Да, ама нагоре – цивилизация. Куртките му тесни, ръкавите къси, ризите стягат в яката, вратовръзките ги връзва на ключ, че къси. Сал един ямурлук зиме и риза на квадратчета от магазин „Гигант“ лятос. Толкоз.

Тази внушителна фигура се бе появила в далечната планина Родопа по служебни причини. Правителството на републиката беше решило да прекрати незаконната сеч, да спре грабежите на дървен материал и да озапти браконьерите. Да, ама тая работа не става лесно по места, щото браконьерите и лесничеите дупе и гащи, знаят се, знаят си пътеките, пък и услуги си правят. Едната ръка мие другата. Тръгне хайка по дирите на секачите, а горският звънне един предупредителен телефон. Рипнат от „Подвижна охрана“ да стацят незаконни ловци, а онези си слушат телефоните. Не става и не става. Затова умното правителство на републиката реши да размести фигурите по тази толкова зелена шахматна дъска. Да смени играчите. Горският надзирател от Белоградчик в Родопите, лесничеят на Делиормана – в разложката планина Руен, плевенският гавазин – в Рила, да надзирава Седемте рилски езера. И така нататък. Дето се вика, прати го ти на гъза на географията, откъсни го от шурека и баджанака, от семейство и вредни почерпушки, пък гледай тогава как се пази гора. Озлобиха се горските, обърнаха се на стражеви кучета – това е.

Разбира се, има горски надзиратели и горски надзиратели. Едните си играят на жмичка с браконьерите, чакат някой да им подмаже ръката, рахатуват. Другите – съзнателни. Кумчо

Вълчо не беше нито от едните, нито от другите. И там, по торлашко, и тук, в Родопите, той се движеше по някакви си свои правила, вървеше по ръба на закона като по бръснач. Законът за него беше тясна фуражка, той сам си измисляше законите. Да кажем, спипа някой бедняга да влачи нощно време трупи с магарето. Няма да му вземе транспортното средство, както си му е редът, и да го заключи в общинския обор, ами ще му помага цяла нощ да пренесат дървата. Че и в дърварника ще ги реди с она непрокопсаник. И обратно – ако надуши тъмнокожите жреци от катуна, че пак влачат гора и продават на пазарището, ще ги излови като пилци, ще ги връзва по дърветата като през турско, че и бой ще ядат. Такива едни правила си имаше, свои.

А не беше милозлив, да речеш. Не можеш го умилистави ни с приказки, ни с пари, нито с околийския лесничей можеш го уплаши. Не си даваше той душата под наем. Приятели – нито един. Довереници – още по-малко. Не признаваше началници, политици и Господ дори. Живееше сам (без куче) в малкото село Малко Караулуково, на квартира, осигурена му от кметството. Квартирата – една запустяла къщурка точно до гората, та да не може никой да разбере излиза ли или влиза горският звяр в бърлогата. Гости не канеше, а и не ходеше по гости. Виж, кръчмата посещаваше. Ще пийне мастика, ще послуша приказките. Не говореше много-много, почерпки не приемаше. Но подслушваше коварно. Щото в кръчмата, знаете, този ще се изпусне да разкаже за някоя утрепана сърна, друг ще се похвали с диви кюфтета, фукарлък значи и непредпазливост. Щото мастиката върти главите като на шиш. А пък вълците – коварни животни.

Кумчо Вълчо – повече.

Ето за тия работи селяните не само че го недолюбваха, но май му бяха вдигнали мерника. Ще падне някъде на сгода, ще го закопат в тъмното и Господ не може да го намери из тия диви чукаци. Заканваха се те. Само че едно е да се заканваш, друго е да го сториш. Кураж трябва, дупе. И понеже селяните не смееха да посегнат на този див горянин, още повече

го намразиха, не разговаряха с него, не сядаха на една маса, даже не го поздравяваха при среща. Чужд човек, див българин, даже враг. Да върви по дяволите!

Кумчо Вълчо ги подразбираше тия неща, подушваше опасностите като диво животно, но ги подминаваше с присмех. Шушумиги! Не смеят в очите да го погледнат! И си ходеше сам Кумчо Вълчо, скиташе сам, лягаше си сам, че и мастиката си пиеше сам. Запритрябвали са му! Той си е достатъчен.

Самотниците обаче, колкото и да са корави, рано или късно размахват белия байрак. Човек не може без хора. Те, тези саможивци, остават толкова време в самотата си, в себе си, че това стоене започва да прилича на врящо вино в затворен съд. А когато избухне съдът и бурето се пръсне на парчета, когато във всички посоки се разлетят дъги и обръчи, когато виното плисне навън, за да залее целия свят и да го удави в зрялата си омая... О, тогава самотникът, саможивецът, несретникът изведнъж изскача от отеснялата си кожа, появява се като един Данко и поднася окървавеното си сърце на първия срещнат. На човек, на куче, най-често на жена. Подарява го веднъж и завинаги. Без колебание, без притворства, ей така – със замах. Сякаш самотниците са избрани свише да извършват това най-прекрасно човешко жертвоприношение. Само те. Те са жреците на себеотказването и техен е олтарът.

И Кумчо Вълчо така.

Само че при него виното се оказа в повече, та избухванията се случиха две и двете мегатонни. Първо – среща вдовичката Севда на края на гората, там дето свършва зеленината и се ширва жълтият юнски простор на селската мера. Там, дето мирисът на гнило и на сянка се заменят от уханието на дъхаво сено, от сухия лъх на жълтия кантарион и от омаята на бабината душица, всъщност – мащерката. Срещна я на границата на двата свята, на границата между светло и тъмно, и веднага ѝ отдаде сърцето си. Защото хубава беше Севда с русите си коси и тънката снага, пък и умееше да се докарва. Защото от тъмнината на гората, на неговия си свят, Кумчо

Вълчо прекрачи с една дълга крачка в златното заслепение на слънцето, на пожара, на огнената светлина. И сред това замайващо тържество от багри стоеше тя, а златното зарево я обливаше от главата до петите, поръбваше очертанията на стройната ѝ фигура и я караше да изглежда неземна, нереална, въздушна. Непостижима.

Разбира се, горкият Кумчо Вълчо дори не подозираше какво ще го връхлети. Той бързаше да се прибере, да се позимие, че ето, вече трети ден как дебне хората на конекрадеца Агамемнон по баирите, заприличал е на буца кал, пък и понамириiswa кисело. Една баня би му дошла...

И както си вървеше по споменатия кисело-ароматен начин, хоп – пред него изникна като чудно видение русата вдовица. Застанала в светлината, самата тя светлина. Видението го ослепи, замая го. И разтърка очи горският надзирател, глава разтърси, видя я. Видя я разплела коси, с бяла якичка на блузата като пеперудка, със сини очи и... абе, хубава. Не видя само, че от двете ѝ страни вървят кучета. Охрана. Страшни, огромни, точно вълкодави. А като зърне вълкодав одинака, досещате се какво става. Война, разруха, галиматия. Втурнаха се онези ми ти псета като влакове в тунел, гърлено ръмжено изпълни тунела, даже атмосферата се наелектризира и захвана да пращи от напрежение. Вдовицата викна по влаковете да спрат, ама така ли се спират разярени влакове? Не спират.

Рипнаха те връз Кумчо Вълчо, а той най-сетне се отърси от видението и ги забеляза. Когато стоиш на релсите, не може да не забележиш експреса от София, ако ще пред очите ти да се ражда Афродита. Та бързичко локализира Кумчо Вълчо вълкодавите, метна торбата на земята и като сграбчи влаковете за вратовете, тръшна ги на земята. Заквичаха псетата, завикаха за помощ, а той стъпи върху едното да не шава и вдигна другото, та пак го тръшна на земята. И се втурна бялата вдовица, втурна се. Тя мислеше Кумчо Вълчо да спасява, а изведнъж се оказа, че трябва да спасява кучетата. Нейните любими вълкодави. Приятелите! Пазачите! Опората!

И се обърна вдовицата Севда от изпълнена с милост вдо-

вица на една разярена собственичка на кученца, пусна сирената, писна, закълна.

– Пуст да опустееш, кръвожаднико! – викаше тя. – Пусни кучетата, че Господ ще те убие, харамийо горска проклета!... Пусни ги бе, че ще ти издера очите!

А хубава тичаше към него светлата вдовица и размяташе дълги крака като сърничка и полата ѝ бая се беше подпретнала от тичането. И пусна Кумчо Вълчо псетата, и се изправи, та да види по-хубаво тази устремена вдовица. Къде време за кучета при такава гледка?

Севда стигна до горския размахана, свежа и румена от спортуването и без всякакво колебание се хвърли на гърдите му. Котка. И като се хвърли, улучи го с малко юмруче право в носа, та сълзи изскочиха от очите му. Отстъпи Кумчо Вълчо срамежлива крачка назад, предаде се пред тази стихия. И засмя се от сърце, а усмивката му бяла като на арапин, щото дълго време бе скитал по гората и от мръсното, и от слънцето беше заприличал на циганска любов. Има такива печки, черни.

А хубава му беше усмивката с ония ми ти едри зъби и с бръчките по обветреното лице. Добра усмивка си беше.

– Получи ли си го? – изсъска вдовицата Севда и потърка юмруче в престилката, защото от твърдата брада на горския освен контузия да получиш, няма какво да получиш.

Кучетата кротнаха благодарно в краката ѝ, затъркаляха се, замахаха с опашки. Попоглеждаха от време на време крадешком към Кумчо Вълчо и от погледите им си личеше, че са здравата обидени. Почти колкото господарката си.

– Не бой се – каза ѝ Кумчо Вълчо. – Нема да ги претрепем! Я псета не трепем!

Това си беше живо извинение, но беше казано на онзи западен говор, в който вокалите са по-твърди от стомана, ятовата гласна е винаги „Е“, а „аз“-ът направо прекарва диалекта оттатък границата, при сърбите. За нежното ухо на южняка, несвикнал с такива езикови интерпретации, подобно извинение звучи като нападение. Пък и интонацията. Така ли се говори? Жива атака!

Е, хубаво би било да има някой, който да обясни на разсърдената жена кой е Кумчо Вълчо, какво представлява като човек и че той никак, ама никак не умее да се извинява, защото не го е правил досега. За пръв път му е, не знае.

Но нямаше кой да помогне с обяснения и поради едни такива причини, езиковедски, вдовицата отново настръхна срещу горския. Какво ѝ говори той? Защо ѝ се кара?

– Грубиян! – викна насреща му. – Звяр невъзпитан!

Тук тя малко се позабави, явно търсеше силните думи, но когато ги намери, Кумчо Вълчо бе довършен с един замах:

– Мръсен си като циганин – каза и го посочи с пръст, закова го. – Миришеш! Не си ли чувал, че хората се къпят от време на време?

Кумчо Вълчо се изчерви до уши. Така си беше, мръсен е, иначе защо ще го е срам от някакви си думи. Ама щом си мръсен, можеш ли да отречеш, пък и да се държиш отвисоко? Не можеш. Само срамуваш. Как да ѝ обясни той на тази вдовица, че такава му е работата, че понякога се налага с дни и седмици да преследва престъпниците в гората, че е заприличал от тия неуморни цигани на Шерлок Холмс. Няма време, това е. Иначе се къпе, кой не се къпе?

Но преди да отвори уста, преди да произнесе и звук, вдовицата се въртна и заситни към селото с дългите си крака, със стройните си глезени, с развълнувана по раменете коса. Тя самата развълнувана. Хем ядосана на този огромен мъж, хем обидена, хем... Така де, развълнувана.

И го остави вдовицата да зяпа след нея като дете в балонче, остави го да се черви под мръсната си кожа, остави го да умира от срам. И докато умираше, взе, че се ядоса. На себе си за непохватността. На кучетата, че серсеми. На случая, че го показва в най-ужасна светлина. На времето, на слънцето, на оня циганин Агамемнон. На всичко. Но най-вече на нея!

На нея!

След тази среща из селото плъзна мълва, че Кумчо Вълчо прескача нощем дуварите на вдовицата и ѝ краде прането, а кучетата вълкодави не смеят да шукнат. Кумчо Вълчо че

прескачаше дуварите, прескачаше. И че кучетата свиваха уши и не смееха да шукнат, също беше вярно. Но той не крадеше от прането на жената. Само го обръщаше наопаки, та да види тая подигравчийка, че е отмъстителен и обиден до... до не знам къде си.

Циганин ще му вика!

Невинна работа, ще си кажете, и детинска. Така си е. Но поради мълвата ли, поради какво ли, хората взеха да наричат Севда вдовицата с прозвището Кума Лиса. Зад гърба ѝ, разбира се. А започнат ли хората да наричат някого с това или онова, вари го, печи го, не можеш го промени. Лепват се тия прякори, като да са гербови марки. И няма отгърване. Като се замислиш, има нещо в тая работа. Раждат се значи хората, дават им родителите по някое име и готово. Смятат, че са си изпълнили задълженията. Манол, Василиса, всякакви имена. Да, обаче родителите не знаят като какво ще излезе от малкото дете, какъв нрав ще завъди и къде ще си покаже рогата. Откъде да знаят? Прякорите обаче знаят. Защото идват впоследствие, когато и нрав си завъдил, и си си показал рогата. И лепват като етикети, остават. Щото верни.

Кума Лиса остана.

И Кумчо Вълчо.

Когато обаче отново се наложи на горския надзирател да излезе от кожата си, от измеренията и от разбиранията си и да подари сърцето си – дано си спомняте, че избухванията се случиха две, – той постъпи по съвсем различен начин. Вече имаше опит. Ето как се постъпва, в случай че паднеш от дърво и подариш сърцето си. Ето:

Защото всичко започна с това, че падна Кумчо Вълчо от кръстатия бук над Делюви ливади. Както си седеше горе и дебнеше за браконieri – а ги знаеше, че ще дойдат, – откърши се пустият му клон и стана на чекор. И както си падаше Кумчо Вълчо свободно надолу, закачи му се рамото на чекора и хайде, раздра се. Ама дълбоко, до кокал. Е, няма накъде! Надигна се горският, та в онази, голямата къща, където живееше някакъв самоук доктор, лечител. Белким го

излекува. Няма да ходи чак до града за едно рамо, я! Глезотии!

Само че докторчето свито едно, уплашено, не смее да му прегледа ръката, праща го в болница.

– Я се захващай! – озъби му се Кумчо Вълчо. – Че както ми е причерняло...

И докторчето се захвана. Попипа с ръце, изпоти се целият. От притеснение ли, що ли? Но му оправя ръката. Хем с пипане, ей! С нищо друго. А когато горският рачи да му плати, онова се дръпна. Не и не! Да, ама не може така! Такъв човек е Кумчо Вълчо, не обича да е длъжник никому. Как да му се отплати? Има начин, той си знае. И захвана да носи на докторчето разни неща. Веднъж ще му донесе манатарки. Друг път одран заек. Ягоди горски. Речна пъстърва в папрат увита. Даровете на природата.

С носенето обаче той постепенно взе да се заседява в голямата къща. На приказка. Ама хубаво говори докторчето! Знае много, а някак не се хвали с тая работа. Кара я скромно, пък всичко му се разбира. Хем за важни неща говори. Колко пъти се е питал Кумчо Вълчо дали хората са произлезли от маймуната или от дивите прасета. Защото знаете ги хората. Или е от едното, или от другото. Няма начин. А пък докторчето най-нагледно му обясни за еволюцията, за Чарлз Дарвин и за спора на Църквата с английския естествоизпитател. Говори му за Господ и за сътворението. То не че Кумчо Вълчо вярва в тия работи, но пък докторчето много хубаво приказва. Нека си говори. Да ти е драго да слушаш.

И все по-често взе да ходи Кумчо Вълчо на визитация, и все повече да се заседява. Понякога пациенти ще се изтърсят, горският ги посреща, внимава да не се нарушава редът, помага. Случвало се е и така: викнат значи докторчето от майната си, че човек е закъсал, а навън преспи, виелици, няма начин. Докторчето съзнателен, напират да иде. Какво да го прави? Нахлузва Кумчо Вълчо снегоходките, грабват се с доктора и по преките пътеки, по горските склонове, уратута, та в Енино, на десет километра. И се връщат същата

нощ. Приключения, дорде не речеш, пък и такова – има нещо благородно в тая работа.

Една ясна нощ Кумчо Вълчо разказа на доктора за вдовицата Севда. Да се не начудиш просто! Той на никого не е разказвал за най-обикновен лов на елени, а сега седнал да разправя за такива скрити неща. На докторчето! Как така значи и защо?

Е, стана му ясно защо. Но по-късно. Когато докторът замина по негови си работи за странство и го отнема цял месец. Цял един месец Кумчо Вълчо продължаваше да се появява вечер пред каменната къща като по часовник. Постояваше малко, колкото да се увери, че приятелят му не се е върнал, после тъжно отминаваше към гората. И разбра той тогава, че не иска да е сам. Исква с друго, с някой приятел. Разбра, че вече не е див звяр Кумчо Вълчо, ами някак се е опитомил. Като лисицата на Егзюпери.

Като Кума Лиса.

11. глава

Спящият принц и неговата жаба

Божана разбра за Веско от стрина Неделя. Пребили го до смърт, осакатен е, едва диша. Добре, че бил онзи, докторът от Еньовът замък. Спасил го, върнал го към живота. Но положението му е тежко, няма какво да се лъжем. Да помага Господ, иначе...

Божана хукна към къщата на Масларите.

На двора, под сянката на старата черница, старият Маслар поправяше такъмите на магарето. Той само погледна към Божана, но нищо не каза. Наведе се отново над работата си. Защо е нужно да се говори? Работата е ясна.

Божана претича край него, припна по стъпалата. Косата ѝ

заподскача като жива, полата заподскача, сандалите. Момичето, което танцува със стъпала! Танцът на лачените обувки. Какво?

Боже, какви глупости!

Тя нахлу в стаичката като буря. От движението белите перденца потръпнаха, заклатиха се листата на зеления фикус в ъгъла, звънна стъкларията в бюфета. Малка стая с пръстен под. Всичко ще се заклати и ще заговори едновременно. Такива са селските стаи, приказливи. Божана смутено се огледа. Нищо, стая. На стената – снимка на Петър и Недялка Масларови като младоженци. Смешни. По пода – плъстени черги на шарки, ама шарките отдавна са избледнели, не личат. И този фикус – как е застанал на един крак като човек, който играе на дама и ей сега ще скочи в следващото квадратче. Отсреща на стената е монтиран накриво радиоапарат и сякаш наблюдава отгоре с очите си копчета. Ууу, какъв е страшен! Но щепселът му изключен. Аха, да не вдига шум, да не безпокои. Никак не си страшен, ей!

Къде е всъщност този, заради когото се пази тишина? Къде? А, ето! На леглото под прозореца. Под прозореца, разбира се. Под светлината. Ох, какво легло! Старо като динозавър. И у тях има такова легло, и у баба Съботица. Широко, просторно, персон и половина. С лакирани табли и на таблите изрисувани ловни сцени с елени, с кучета, някакви хора. Същата работа! Само че у тях креватът е покрит с родопско одеяло, а тук с бял като сняг чаршаф, от белотата дори болят очите в сумрака на стаята. Защо са правили къщите с такива прихлупени прозорчета? Сигурно да пазят по-добре топлината. Знае ли човек?

Божана пристъпи съвсем тихичко, промъкна се, надникна. На белия чаршаф... на белия чаршаф легеше той. Хубав, бледен, с мекия перчем над челото. И със затворени очи. Какво му е? Изглежда си съвсем нормално, само малко е блед.

Божана пресегна и дръпна завивката надолу.

– Веско! – викна.

Веско отвори очи. Отвори бавно, широко, затърси. По тавана, по стените, къде?

– Ето ме! – подсказа радостно Божана и хвана ръката му. Той свали поглед, позна я, усмихна се. Но нищо не каза.

Божана подскочи и седна на леглото, тръсна се. Леглото също подскочи, Веско смръщи лице, но само за миг. След това отново ѝ се усмихна.

– Хайде! – изкомандери го момичето. – Веднага ми кажи какво ти има!

Тя почти легна на леглото, прегърна го. Една малка прегръдка. За обичани хора. За обичани могили. За всичко, което ни липсва на този свят.

Веско съвсем лекичко я потупа по рамото, след това протегна ръка и взе от нощното шкафче нещо, някакъв предмет. Какво? Божана обърна глава. Бележник? А, и химикал! Какво сега, ще пише ли? Тя учудено се взря в лицето му.

Ще пише! Боже!

Веско подпря рамо на металическата табла, усмихна се някак замислено и написа.

„Не мога да говоря.“

– Как така? – не разбра веднага тя.

Веско пак написа: „Не знам. Езикът ми не се обръща. Просто не мога да произнеса една дума“.

– О! – рече поразена Божана. – Нито една?

Той кимна с глава, перчемът падна мек на челото.

– Защо? – заразпитва бързореко момичето. – Какво се случи всъщност? Пребит ли си? Не е важно говоренето, голяма работа! Важното е да се чувстваш добре!

Веско написа бързо в тефтерчето: „Добре съм“.

И щом се увери, че Божана е прочела написаното, добави: „Някакви момчета. Глупава разправия. Можеше и да е по-зле. Имах нещо ужасно под ребрата. Болеше и скърцаше. Щях да умра, наистина. Но докторът... Този човек е магьосник. Сега ето – пипам се. И нищо ми няма“.

Той ѝ показва с ръка къде пипа. И ето – нищо му няма.

Божана силно се притисна до него.

– Браво! – каза му. – Браво на доктора! Боли ли, като те стискам така?

Веско се усмихна и кимна с глава. В тефтера написа: „Не много“.

– Ти пак ще отидеш при него – рече му убедено Божана. – И той ще ти оправи говора. Щом е такъв магьосник, няма начин да не го оправи!

„Сигурно“, написа нерешително Веско.

– Може да са те ударили в главата, може да е някакъв нерв – налучка момичето. – Няма страшно, ще се оправиш!

Веско посочи с пръст в тефтерчето и тя отново прочете „Сигурно“.

– Изморявам ли те? – запита уплашено. – Ох, сигурно те изморявам! Колко съм нетактична понякога! Извинявай, аз ей сега ще...

Веско хвана ръката ѝ и лекичко я стисна. Нямаше нужда от надписи. Така или иначе щяха да гласят „Остани“. С големи, светещи букви щяха да бъдат тези надписи.

Но вратата зад тях се отвори, на прага се появи стрина Неделя, буквите веднага избледняха, станаха неясни.

– По-леко! – сопна се тя на Божана. – Какво искаш сега, да го разгловиш съвсем ли? Не виждаш ли, че едва се е закрепил?

Божана стреснато се отдръпна, скочи на крака, изчерви се.

Но Веско протегна ръка и отново хвана китката ѝ. Тя почувства успокоителната топлина на дланта му, силата. Да, в това ръкостискане имаше сила. Имаше живот.

О, на нея страшно ѝ се искаше да избяга, да се втурне, да не се черви пред стрина Неделя. Тя му е майка, тя знае най-добре... Пък и да я завари така, легнала на леглото! Пфу, адски неудобно се получи, откъдето и да го погледнеш. Да, но как сега да избяга? Как да се втурне през отворената врата, когато Веско, неговата топла длан я задържа, не я пуска, не иска да се раздели с нея? Как ще го остави?

Не може да го остави!

– Момиче! – рече предупредително стрина Неделя. – Прибирай се у вас! Не може да го товарим с повече вълнения, не разбираш ли? Вчера се е върнал от оня свят.

Няма да си отида, рече си наум Божана и предизвикателно изгледа стрина си Неделя.

– Пусни я! – нареди старата на Веско. – Пусни я да си ходи!

Синът ѝ пусна ръката на Божана, освободи дланта си и я вдигна нагоре. Един вид, спри! Бавно движение, но достатъчно решително.

Спри се, каза Веско на майка си без нито една дума, но тя напълно го разбра. Не случайно бе общувала цял живот с мълчаливци.

– Както искате! – рече сърдито. – Дръжте се за ръце, шурувайте колкото искате! Само не искам никой да ми се оплаква после!

И излезе навън. Напусна.

Но това напускане не бе само физическо. То бе и словесно (Гоните ли ме? Гонете ме! Ето, доживяхме. Родният ми син да ми каже да се махам. Нека! Като нямат мозък в главата си, ти иди и им обяснявай, че едва се е отървал, ама... и така нататък. Със заглъхване).

Освен това то – напускането – бе и някак технологично. Ръка на вратата, крак, завъртане, щрак след нея, скръц по първото стъпало, скръц – по второто. Крак след крак, ръка след ръка. Непохватно, вцепенено, с усилие. Като кукла на конци, само че конците внезапно са се скъсали и куклата прави последни движения по силата на гравитацията. Като инженерно съоръжение, на което някой е прекъснал хранването. Като робот, на който е подадена грешна команда... Като уморена до смърт жена.

На Божана веднага ѝ дожаля за нея.

– Стрино Неделю! – викна. – Ела, ела! Ето, аз си тръгвам!

Отговорът прозвуча далечно, сякаш изпод земята.

– Остави ме мене – рече тъжно жената. – Ти него гледай.

Когато Божана най-сетне си тръгна, звездите светеха в небето. Неусетно се беше спуснала нощта, беше оплела в мрежите си двор, черница и магаре и в тъмнината сенките изглеждаха кротки и величествени като бели слонове. Баща

и я чакаше, седнал на пейката до Петър Масларина, а стрина Неделя нещо обясняваше и на двамата. Боже, колко е часът? Защо баща ѝ я чака?

Много важно!

Каза си важно Божана, поизправи рамене и се отправи към групата на възрастните. Щом я видя, стрина Неделя млъкна, захлопна уста като мида. Но остана да стои пред двамата мъже в тъмното, сложила ръце под престилката.

– Татко? – рече Божана. – Тръгваме ли?

– Тръгваме – отговори баща ѝ и се изправи. В тъмното ясно се чу как коляното му изпука. Той посегна, хвана я за ръка, както това бе направил Веско преди много, много часове, и двамата – баща и дъщеря, тръгнаха рамо до рамо към къщи.

Хубаво е да вървиш с баща си в тъмнината, да усещаш твърдата длан в своята и ей така, да се чувстваш някак сигурна.

И Веско нека се чувства сигурен. Сега спи, но утре... О, утре тя отново ще е при него.

Спящият принц и неговата... жаба.

Каза си Божана и най-сетне се засмя.

12. глава

Узстрелът

Над долината Стръм заваля.

Отдавна ветровете подготвят долината. Отдавна брулят, събират, помитат листата от дърветата. Отдавна стоят в очакване поля, гори и върхове. Дори реката сякаш се е свила в себе си, не бълбука, не играе, само сърдито мърмори надолу по течението. Не се виждат птици, не преминава пъргавата невестулка. Животът сякаш е спрял под студените пориви на вятъра. Мрачно, студено, потискащо. Но ето – вятърът стихва. Черните размахани клони застиват неподвижно под сиво-

то небе – надгробни кръстове. Природата замира. Тишина. Само тежките облаци продължават да се движат, настигат се, настилат, прегрупират се, трупат могъщество и тъмнина. Сиво, черно, синьо – това са цветовете. Гората е съблякла пъстрата си премяна и стои в синия студ гола и грозна като старица. С протегнати криви, изогънати ръце. Гората – една просякиня пред небесния храм. И (велик е Господ!) от небесните чертози се отронва първата милостиня. Тя е бяла, недоловима. Тя не пада, тя се върти в студения въздух, отклонява се от милосърдната си мисия, играе, надсмива се на земното притегляне. След нея се отронва втора, трета, много. Втурват се. Във вихъра на валса, в танца на смъртта. Въздухът побелява от небесните подаяния, заприличва на коледна приказка, става на Снежна царица, обръща се на Ханс Кристиан Андерсен. О, това е движението на хаоса, това е първото усещане за света! Така са се родили планетите, принцесите, празничният коледен звън. Така са се родили – от хаоса.

От какво сме се родили ние?

Но долината не се интересува от вечните въпроси, от вечните терзания на човешкия ум. Тя не е екзистенциалист, не е дори Сьорен Киркегор. Тя е непосредствена, обикновена, делнична, пряма. Долината бърза. Бърза да се облече в бяло, бърза да запази последната топлинка. Иначе няма да се роди отново с пролетта. Какви ти тук обяснения? Просто действие. Простичко движение. Природата облича бялата си дреха. (Принцеса фон Цимерман наметна светлосиньото си манто от кашмир, защото вятърът се усилваше. Ах!) Вече не личат черните клони, не се виждат угарите, зарастват раните по земята. Само реката тихо дими между белите хълмове. Бяло, чисто, спокойно.

Зима.

Камен Енев погледна часовника на стената и захвърли книгата. Време е. Кумчо Вълчо ще се появи всеки момент и какъвто е припрян, пак ще захване да му пили, че не е готов, че се тутка като бабичка и че истинският ловец сече секундата на две.

Часовникар!

Камен Енев не беше истински ловец. Обичаше да ходи в дългите преходи с Кумчо Вълчо, харесваше миризмата на дим, топлината на задружния огън, харесваше лакърдиите на ловците, но избягваше да стреля и не обичаше да наблюдава смъртта. Той, един лечител!

(За един лечител смъртта е добър ден, добро утро и довиждане. За Камен Енев – сън. Леката, лека нощ.)

Освен това за него – мислителя, филолога, задавача на въпроси към универсума – ловът представляваше абсурдно занимание. Може би затова го привличаше. Занаятът на еолитите. Първичната страст на пещерните хора. Мощната, мътна вълна на желанието да отнемеш живот. Рефлексията на дивото... Всичко това го плашеше и притегляше със сила, равна на земното притегляне. Така плаши и привлича слънцето.

А ловците? О, тези останки от древността! Погледнете ги само! Те се движат по острия ръб между живота и смъртта с лекотата на деца. Никакви въпроси, никакви съмнения. Вероятно наистина са последните деца на природата. Последните мохикани на античността. За тях ловът не е хоби, те гледат на него като на войнишко задължение. Като вахта. Да са точни, да са устойчиви, да победят, да изпреварят. На всяка цена и въпреки всичко. Играят си на войници, на пълководци, играят си със смъртта и живота, с истинска наслада си играят с представата, че са мъже.

На място!

– Ти още ли не си готов? – пита сърдито Кумчо Вълчо и разваля представите на Камен Енев за древност, еолит и Месопотамия. Каква ти древност, ето ти го този тук и сега. И сърдит.

– Още – отговаря малко виновно Камен и намята непромокаемата полушубка.

– Ако продължиш да се моташ, че фанеш на босия цървулите! – казва познатата поговорка горският.

Той е облечен от глава до пети в ямурлук и ботуши, по гуглата на ямурлука има сняг и определено прилича – ей там,

до вратата – на едно очакване. Прилича на човек, който потропва нетърпеливо по перона, сякаш всеки миг влакът (онзи последен влак за Горния свят) ще потегли, облян в светлина и сивобяла пара, и закъснелите пасажери ще чуят в тъмнината само дрезгавото му подвикване. А те – пасажерите – все още обличат полушубките.

Как да не полудее човек?

Най-сетне тръгват. Най-сетне в снега остават синкави следи, скърцане, подхлъзване, крачки. От устата – бяла като зима мъгла. Ноздрите замръзват и лепнат, но движението сгръва, топлината върви отдолу нагоре, по челото избиват първите капки пот. В студения въздух.

Като шега!

Вървят и вървят. Над тях пада първият сняг и е хубав, и е мек, и гали горещото чело, и е най-добре да спрат, да свалят ръкавиците и да го хванат с ръка. Но едрият мъж отпред не спира, той пори снега като ледоразбивач, гуглата му се поклаща цялата в сняг, и пушката се поклаща в ритъма на стъпките, поклаща се заканително цялата тази конфигурация, защото – о, какво щастие! – той отива, моля ви се, на лов!

Как ще го спреш да ловува снежинки?

По-добре да върви след широкия гръб. И Камен върви. А около тях бавно се извърта долината Стръм, променят се гледки, подхлъзват се, отпадат някъде назад. Камен е почти сигурен, че те, самите те, завъртат долината с крачките си, с тежките ботуши, че те са господарите на света, че те задават движението. Долината пада в краката им и се моли, но те и молитвите подминават, вече са горе, във високото, борове изникват около тях, подпират ги в кръста, помагат... долината потъва в мъгла. В забравата. Долината Стръм е реката Лета. Тук и сега.

– Оп! – вика някой пред тях и те спират.

– Оп! – отговаря горският, та да не би ловецът отсреща да ги помисли за диви зверове и да ги наръси с едрата сачма.

– Насам! – сочи онзи с ръка и те най-накрая го различават в зеленото и снежното на боровата гора.

Прилича на снежния човек Йети, мисли лечителят.

– Носиш ли пиратки? – пита снежният човек Йети.

– Ъхъ! – отговаря Кумчо Вълчо и захваща да рови по джобовете.

– Пиратките са много модерни сега – обяснява ловецът на Камен Енев. – Когато си викач, не е нужно да си харчиш патроните, ами мяташ пиратки наоколо, дивечът веднага се стряска в леговищата си и отива право при Кумчо Вълчо, та да му види Кумчо Вълчо сметката. Нали така?

Пита той и се смее ситно като пишеща машина.

Ловецът целият е засипан от сняг, по раменете на зелената шуба са избили мокри петна. Лицето му е тясно, с изопнатата кожа на скулите, а мустаците и брадата му са толкова заскрежени, че приличат на сталактити. Когато се смее, сталактитите падат.

– Ти на мен не ми бери грижата! – сопва му се горският. – Гледай на теб да ти излезе, че да го гръмнеш като миналия път в мъдурите.

Сега е ред на Кумчо Вълчо да се засмее и той го прави от сърце, с размах, даже сняг се посипва от боровете.

– Е! – вдига рамене ловецът. – Всеки пропуска. Ако не пропускахме, нямаше да има дивеч. Нали така?

– В мъдурите! – смее се Кумчо Вълчо. – Уцели го в големите мъдури!

Ловецът се обръща към Камен Енев и повдига рамене.

– Един път и аз да изпусна – казва. – Голям праз! Нали така?

Зад гърба му Кумчо Вълчо прави жест, все едно че стреля с пушка.

– Бум! – казва той. – Право в дисагите!

– Прост човек! – възмущава се ловецът. – Ти не си ли изпускал, бе?

– Ъкъ! – клати голяма глава горският. – Аз да не съм Гочо Аврамов?

Така се казва ловецът със сталактитите, който прилича на снежния човек Йети и на предишния излет е уцелил глигана право в мистичните тестиси-дисаги. Гочо Аврамов!

Сега те тръгват заедно, в колона по един и последните

стъпват в следите на първия, та да е по-леко. Пръв е Кумчо Вълчо. По пътя Гочо Аврамов обяснява на Камен, че викачите вече са тръгнали, сверили са часовниците си с цялата дружинка и че те тримата са длъжни да бъдат на пусиите точно в осем и петнайсет.

– Разбра ли? – пита Гочо Аврамов широкия гръб на горския. – Точно в и петнайсет!

– Разбрах! – сумти Кумчо Вълчо и ускорява темпото, а на Камен му се струва, че сърцето му ще изскочи от напрежение, че баирът край няма и ако още веднъж той се подведе по думите на Кумчо Вълчо и се хване на тая въдица да ходи като гламав по балканите, по-добре да се гръмне.

Най-сетне горският спира, оглежда внимателно панорамата и казва:

– Докторе, ти отиваш ей до ония три бора и чекаш. Това ти е пусията.

– Добре.

– В първата цев бранике! – нарежда Кумчо Вълчо.

– Добре.

– Тук се върти едно големо прасе, ей такава диря има. Нема да му се плашиш, ей! Да не те заварим горе, у бора! И кучетата че ти се смеят после. Нема да ме излагаш пред дружината, разбра ли? Бой с браникето и това е! Ясно?

– Добре де, добре! Под онзи бор ли?

– Не! Ония трите виждаш ли? Заставаш зад них, затайваш се и чекаш. Прасето обича да се движи под прикритие. Види ли редица борчета, там е. Право при тебе че излезе. Айде наслука!

– Айде!

Горският тръгва напред като локомотив – само пàра и сила, след него пъргаво пристъпва слабичкият Гочо Аврамов, който намира на Камен и му показва с вдигнат палец, че му желае успех.

– Никакво движение и пушене на цигари! – предупреждава през рамо Кумчо Вълчо и вече преваля заснеженото било, скрива се от очите на Камен.

– Пух! – въздъхва той и сваля пушката „при нозе“.

Приказва си Кумчо Вълчо, дава съвети, но Камен не е вчерашен, знае, има опит. Той утъпква снега около трите бора, за да не вдига шум, ако му се наложи да промени позицията си, след това окачва раницата на близкия клон и – естествено – пали цигара. Вярно, осем и петнайсет е, викачите тръгват, но има много време, докато стигнат до неговата пусия, поне два часа. Какво друго да прави, освен да мръзне като циганин и да пуши? После, ако му е писано на прасето да излезе на прицел, цигарите нямат значение. Не че не е прав горският, прав е. Дивото прасе не може да се похвали със силно зрение, но надушва опасността като куче. Цигарен дим, одеколон – това на пусия е забранено. Но я да те видя тебе, казва с яд и някак си задочно Камен Енев на Кумчо Вълчо, какво ще правиш, ако кучетата са на врата ти, облайват те, хапят те по дирницата и налитат като подивели? Ще душиш за дим ли?

Няма да душиш!

В далечината се чува първият изстрел, след него втори. Викачите са потеглили, вдигат шум, плашат дивеча, та да се втурне дивечът от леговищата си и да налети право на смъртоносните изстрели на дружинката. Хитър е човекът. Звяр е. Знае как да измами дивите животни. Камен пали нова цигара и се разтъпква около борове. Ще замръзне под този сняг, това е. Ето, потта засъхва по гърба му, полазват го тръпки. Но ще търпи, къде ще ходи. Ако напусне пусията, онези ще го изядат с парцалите. Затова ли, ще кажат, ние гърбим през преспите и храстите, дрехите си изпокъсахме, за да излезе дивото прасе при тебе, а ти да се чупиш на топло и да няма кой да му тегли куршума? Затова ли значи?

Той се заглежда в падащия сняг между зелените клони на борове. Красиво е. В тишината, в принудителното мълчание, в красотата, ако искате, можеш да си мислиш за всичко. Какво друго да правиш? Можеш да си поиграеш със спомените. Можеш да скроиш някой и друг план за бъдещето. Можеш тържествено да си обещаеш, че от понеделник спираш цигарите. Можеш всичко.

Какво правя тук?

Пита се Камен Енев. Защо стоя под снега с пушка в ръка и се съобразявам с дивашките правила на ловната дружина? Почивам си от работата? Бягам от градския смог? Имам нужда от екстремни преживявания? Ами!

Просто си губя времето. Все едно имам да живея седем живота като котките! Добре, кое е смисленото тогава? Кога най-сетне ще си отговориш на онзи основен въпрос на живота? Утре? В понеделник? Никога?

Пфу!

Камен Енев бърка в раницата и вади метална „плоска“, която откликва на движението с двойно „къл-къл“. Коняк. Прогонва студа, кара тялото да се облива в топли вълни. Той отпива дълга глътка и отново оглежда поляната пред себе си. Нищо. Даже кучетата не се обаждат. Защо тогава се усеща напрегнат? И не се ли усеща така отдавна? Още от онзи ден, от онази нощ, когато момчето на Масларите падна пред къщата му. Когато със сигурност разбра, че счупените ребра са пробили черния дроб на младежа и че той – Камен Енев – няма да се справи с това. Пробит черен дроб е равно на смърт. Попитайте всеки лекар и той ясно ще ви обясни. Няма спасение. И защо тогава той се впрегна да поправя непоправимото? Защо хвърли всичката си енергия в спасяването на младия човек? Кой го накара?

Никой.

А как стана чудото, той самият не може да обясни. Усети, че пада назад, че губи съзнание, чу как големият тежък стол се обръща... и това бяха последните му спомени. Когато се опомни, рамото го болеше, външната врата продължаваше да зее отворена, през вратата падаше дъжд върху каменните плочи в антрето. А младежът на масата... дишаше.

Камен провери с ръцете си. Тези чудни ръце – рентгенов апарат. Ребрата бяха на мястото си, черният дроб функционираше. Чудо! Той затвори вратата, отпусна се на леглото и моментално заспа. Беше адски уморен, беше като убит, беше разглобен на съставните си части. А когато на другия ден се появи бащата на момчето, Камен Енев дори не му обърна

внимание. Беше празен като изпита бутилка, беше обхванат от безразличие, беше му все едно дали момчето е живо или мъртво. Не желаше да мисли, не желаше да разговаря, беше с някаква частица от себе си в този свят, но нещо, някаква сила го викаше, влечеше го оттатък. Къде? Няма значение. Искане му се само да спи, да спи, да спи. Нима беше отдал цялата си сила на това непознато момче? Нима смъртта, неговата смърт вече чука на вратата?

Възможно е.

И тогава, каза си Камен Енев с учудване, както и сега – почти цяла седмица след случилото се – му е все едно. Интересно! Нима не го е страх от смъртта? Той отново провери себе си, преслуша се. Не, не го е страх. Абсолютно му е безразлично. Какво, той да не е по-различен от другите хора? Къде е инстинктът му за самосъхранение? Да не е някакъв свръхчовек?

Глупости, глупости, глупости!

Просто още носи умората в себе си. Уморените хора, старите хора, гледат на смъртта с пълно равнодушие. Знае, разговарял е с много от тях. Живяхме, казват те, стига. Омръзнаха ни болките, въртящите стави, невъзможността да отидеш до магазина с това старо тяло. Ела, майко, с косата!

Камен не е стар. Вижда, чува, може да отиде до магазина, може да излезе на лов. Затова ли е тук? Да докаже на себе си, че е жизнен? Той повдига рамене. Сигурно.

Отсреща, от плещите на зеления бор, се отронва планина от сняг и се посипва надолу. Клоните се раздвижват като живи, Камен веднага отърсва от себе си мисли и съмнения и се вторачва в боровата гора. Не, няма нищо. Сторило му се е. Може някоя катеричка да си е поиграла с клоните. Той отпуска пушката. И тогава, без никакво предупреждение, от дълбините на боровата гора, от нейната непрогледност и тайнственост, от близостта на невидимото, залайва, заквичавя, побеснява синият въздух. Снежинките стават на прах. Въпросите, неговите си въпроси стават на прах. Остава само лудото квичене и вой, трошенето на клони отсреща и... да, пак се срина планина от сняг!

Нищо, никакво друго животно не може да подлуди кучетата така, както близостта на диво прасе. Миризмата, силата, заканата ги карат да пеят кресчендо, да се хвърлят и да отскачат, карат ги да полудеят. Срещу Камен Енев идваше голямо животно и гората трещеше под стъпките му.

„Поломи гората“, казва си той и прикладва здраво пушката.

Е, къде се дяна умората? Къде отиде безразличието, презрението към смъртта? Кой е той сега? Защо е напрегнат до крайност, защо сърцето му бие в гърлото? Какво усеща? Страх? Смут? Желание да убива?

Кое?

Къде се дяна презрението към лова, къде са културните пластове, които е наслагвал в себе си през годините? Няма ги. Той е друг човек. Той е истински човек както всички останали. И носи в себе си атавизма, злобата, инстинкта за самосъхранение. В него е борбата, желанието за надмощие, предпазливостта, страхът. Нищо човешко не му е чуждо. Той е... той е диво животно. Точно като онова, което идва насреща му с прашене и чупене на клони. Кой е ловецът и кой е дивечът?

„По дяволите“, казва на всичко.

Защото глиганът изскача от гората отсреща като разярен носорог. Огромен, черен върху белия сняг, настръхнал. Зад него кучетата. Налитат, цепят въздуха с неистовия си писък, бягат с квичене при всяко обръщане на дивия звяр. Едното куче е трицветно – черно и кафяво, с бял нагръдник. Ясно се вижда. Другите две са лудогорски гончета. Те пък са черни почти колкото прасето, но муцуните и нагръдниците са топлокафяви. Цветовете се размесват, търкалят се върху белия сняг и идват, идват, идват. Идват с тропот, с писък, с гърлено ръмжене. Разнася се ужасната смрад на дива свиня, усеща се в кристалния въздух. Глиганът прави последно обръщане, едното от кучетата излита във въздуха, премията се като черен парцал, чува се ужасен квик. Прасето го е закачило с глигите си. Кучето остава в снега, пълзи, опитва да се измъкне, но задните крака се влачат, вероятно

е прекършен гръбнакът му. Глиганът го настига, повдига го още веднъж със зурла, прегазва го с могъщи крака. Обръща се към останалите кучета, невероятно пъргав за мощността си. Сега Камен ясно различава червените му очи. Глиганът е застанал неподвижно, злобно следи движението на кучетата, късата му свинска опашка е изправена като антена, нервно потрепва. Камен изравнява мушката, ръцете му леко треперят.

„Обърни се още малко, гадино! – казва си шепнешком като молитва, – обърни плешката си към мен.“

И глиганът се обръща, сякаш подчинен на желанието на човека. Иска да хукне, иска отново да завихри рохкавия сняг с краката си, да премине през боровете като брониран дреднаут, да полети, но ушите му чуват изстрела, предните крака се подгъват, тежката глава пада напред, рови в снега. Кучетата се втурват – пиявици върху могъщия гръб. Глиганът се изправя замаяно, тръсва глава, сякаш отпъжда лошите мисли от себе си, и най-сетне забелязва истинския враг. Ей там, пред трите бора стои човек, а от пушката му се вие тънка ивичка дим. Миризмата на барут вика глигана, мами го. Той мрази тази миризма, мрази човека, мрази болката в гърдите. Кучетата вече нямат значение, досадни насекоми. Важен е единствено онзи. Онзи под боровете.

Глиганът тръгва. Сега очите му са кървавочервени, от зурлата капе кръв, настръхналата четина на гърба прилича на гръбната перка на хищна риба. Краката му, волята му, цялата натрупана омраза на див звяр го носят напред, а снегът бяга пред гърдите му като река. Кучетата отхвъркват от гърба му – пуканки. Камен вдига отново пушката, разкрачва крака, замръзва над дългата цев и мъждукащата на края ѝ мушка, а върху мушката расте, едрее тежката глава на звяра. Идва! Ще улучи ли? Няма време за прикритие, няма време за бягство. Времето е едно – един-единствен изстрел.

И той отеква над притихналата гора.

13. глава

Ханът „Чевермето“

Вдовицата Севда с русата глава. Вдовицата Севда с походка на сърна. Вдовицата с двете кучета вълкодави. Каква примамлива тема за разговор! Особено вечер, в лютиводимната, анасонна и възкисела атмосфера на хана „Чевермето“. Там миришеше и на лук. На запържен боб. На препечена сланинка. Миришеше на ловни истории, на фантастични обрати, на чудодейност. И мерак.

В хана миришеше на живот.

Мъжете от Енино, от Ръж и от Караулуково прескачаха вечер. (Вечер те прескачаха себе си, измислиците си и портите на вдовицата дори. С коня Шарколия.) Понякога се напиваха. Понякога падаха. Биеха се. Плачеха. Ханът „Чевермето“ бе за тях космос, вълшебна приказка и изповедалня. Понякога мъжете се самоубиваха след такива вечери.

Такъв бе случаят с Нури от Енино, турчето.

Той бе пристигнал в хана сгорещен. От работата в налбантницата – ковач беше Нурито, добър, – от горещата баня, от глупавата разправа с жена му Калиопа (наковалнята звънлива, присмехулка върла хлопа). От всичко.

Има такива дни – когато не върви, не върви! По-добре да си легнеш и да спиш. Но упорит човек Нурито, не легна да си почине на спокойствие, ами рече на жената си Калиопа, че е гъска, щом твърди, че на Иван Смилянеца булката имала два чифта официални обувки, а пък тя, ето нà, няма с какво да отиде у майкини си. На гости. Имала Смиляница два чифта, ама друг път! Съседът Иван е такава скръндза, че ако види нови обувки на краката на жена си, ще си изяде портмонето от яд. Той един бойлер не ще да купи за дома си (дохождат да се къпят у нас), а ти си седнала да ми разправяш за обувки! Гъска с гъска! И глупава!

Да, ама е търговец – не се оставяше жената на Нурито. – И щом се върне от пазар в града, веднага подарява на жената си я обувки, я нов църковен календар. Тя календара с очите си е виждала.

А, с очите! Подари му го поп Ветко, щото църквата ги печата безплатно.

Така ли? А ти видя ли как Смиляница се беше издокарала за събора? С нова фуста от кенар. Видя ли я, а?

Че аз нямам ли си друга работа, та ще гледам фустата на Смиляница, ма?

Гледаш ти, знам те аз! На вдовицата Севда оня ден право в краката гледаше!

Гледал съм аз на вдовицата в краката! Аз от наковалнята глава не мога да вдигна, тя седнала да ми разправя...

Плейбой с блейбой такъв!

Какъв? Ти кого наричаш плейбой ма, патко? Ако аз съм плейбой, то Иван Смилянеца е Джакомо Казанова. Плейбой ще ми вика! Ти ако видиш Иван как се мазни на вдовицата, ще спреш да ми говориш врели-некипели! Само суче мустак и ѝ мята забележки. Обувки! Той и на вдовицата няма да купи, а ти си седнала да ми разправяш за жена му! Имала Смиляница два чифта официални! Има – на босия цървулите!

Аз при майка си няма да ида със скъсаните кондури! Мъж ми е ковач, занаят има, аз със скъсани кондури ще ходя!

Като съм ковач, обувките ли да ти подковавам?

Ще подковаваш!

Млъкни значи най-после, остави ме на мира, че както ми е дошло до...

Заканваш ми се, а? На родната си жена се заканваш! Леле, мале и света майко Богородице! Пипни ме само и аз на съда ще те дам, на апелативния. В занданите ще изгниеш! На кого се заканваш ти, бе? Знаеш ли ако се оплача от тебе на движението феминизъм?

Ще се оплачеш ти!

Като нищо ще се оплача! Къде се намираш? Ние да не живеем в средновековието? Турчин с турчин значи и поробител всякакъв!

Тук Нурито, който турчин етнически, не издържа на националистическите нападки, ами тресна вратата и – както споменахме – появи се сгорещен в хана.

Плейбой ще му вика и на съд значи ще го дава! За какво? За нищо!

Колко му е на един сгорещен от несправедливостите човек да се нахвърля до козирката? Два „облака“ – мастика и мента едно към едно – и е готов. Напи се Нурито. И рече на съседа Иван Смилянеца:

– Не е вярно!

– Кое? – не повярва на ушите си Иван.

Защото Нурито иначе кротък човек, не прави забележки и най-вече – вярва. Както казват ловците, за какво сме се събрали ние? Събрали сме се да си вярваме!

– Това не е вярно! – обясни пиански Нурито. – Дето го каза за задника на вдовицата.

– Как да не е вярно? – възмути се Смилянеца и огледа по-дред публиката (наболи бради, святкащи очи, каскети). – Как да не е вярно? Ето, аз казвам, че вдовицата с такава лекота стъпя, като че не ходи по земята. Не е ли вярно?

– Вярно е! – рече публиката (и размаха ръце, лакти, каскети).

Един дори удари с юмрук по масата и рече:

– Ех!

– Не е вярно, че задникът ѝ живее самостоятелен живот, както ти го каза! – заяде се Нурито и само наля масло в огъня.

– Живее! Как да не живее? Ти не си ли я гледал тази жена как ходи бе, Нури?

– Гледал съм я, ама...

– Тя така кърши снага, че с онова стегнато дупе мете улицата от тротоар до тротоар! – рече убедено Иван Смилянеца на съпричастната публика. – Гъвкава като... змия!

– Истинска змия! – съгласи се един по-запален каскет и отново удари с юмрук по масата.

– Обаче не е самостоятелно! – не се даде Нурито. – Как така самостоятелно? Самостоятелни дупета няма!

– А, няма! – възрази специалистът по тънката част. – Има!

Аз пък се хващам на бас с теб на каквото искаш, че ако закрепим на главата на вдовицата една стомна, догоре пълна с вода, и я пуснем да прекоси планината – ама няма да подсвиркват, ей! – ще видите, че вдовицата и капка няма да разлее от стомната и пак дупето ѝ ще си ходи от тротоар до тротоар. Това наричам аз самостоятелен живот!

– Няма да иска – рече с дълбоко съмнение Нурито.

– Защо да не иска? Ако ние значи я помолим добросъвестно...

– Да ѝ дадем някой лев – предложи възторженият каскет.

– А, аз пари за жени не давам! – дръпна се Смилянеца.

– Е как тогава – запита малко объркано Нурито – ще се обзалагаме на бас?

– Ще отида у тях и ще я помоля! – рече решително Смилянеца. – Ей така, както ме гледате!

– А, сам няма да ходиш! – възрази ревниво някаква сламена шапка. – Или отиваме всички, или никой.

– Нека иде Нурито – предложи великодушно Смилянеца. – Той, какъвто е срамлив, няма да посмее да потропа на портата, камо ли въпроси да ѝ задава.

И се засмя пустият му Смилянец, на подигравка значи го удари.

– Кой няма да посмее? – разсърди се Нурито и даже хлъцна от вълнение. – Ще посмее, как няма да посмее?

– А на бас! – разпали се Смилянеца и взе да плюнчи палец. – На бас на едно шише мастика. Обаче узо, не пещерска. Пещерската я знаеме!

Нурито стана прав до масата и изпи „облака“ си наведнъж. Беше леко пребледнял, но иначе се държеше.

– Отивам! – каза решително. – Пригответи шишето!

И излезе във ветровитата нощ.

– Бря! – възхити се публиката. – Ще плащаш узото, Смилянец!

– Ами! – възрази презрително Иван Смилянеца. – Нали го знам. Ей сега ще цъфне на вратата и ще излъже, че у вдовицата никого няма. Нали си знам стоката!

Искаше да каже, че те с Нурито са съседни, приятели са,

помагат си за туй-онуй, услугват си, даже зъбите си знаят. Дупе и гащи, един вид. Това искаше да каже.

Но вместо Нурито да се върне посрамен, през вратата на кръчмата навлезе – това е точният израз! – онзи горянин Кумчо Вълчо. Той действително навлезе като голям кораб в пристанище, бавно и някак тържествено. В едната си ръка държеше пушката, с която – всички знаят – можеше да уцели муха връз мърша от сто метра разстояние, а в другата... в другата си ръка Кумчо Вълчо носеше отстрелян вълк. Истински вълк, при това голям.

– Ау! – учуди се до уши кръчмата, защото вълкът е коварно животно, по е хитър и от лисица и ако го издебнеш значи и застреляш, то ти си голям герой и... така де, голям юнак.

Си!

Кумчо Вълчо хвърли презрително тялото на вълка на пода и рече на кръчмаря Цеко-Леко:

– За теб кожата, за мен бутилка мастика. Ама узо, ей, не от онази, пещерската!

– Дадено! – грейна насреща му Цеко-Леко и тропна бутилка „Дзантали“ на тезгяха. Гръцка марка, изискана.

И как няма да тропне, съгласи се публиката и одобрително зашава с каскети, как няма да тропне, като кожата на един вълк струва двеста лева, а бутилката – двайсет. Късметлия!

Ама ще трябва да дере, рече си с известно злорадство публиката.

Цеко-Леко веднага вдигна големия вълк за задните крака и го повлече някъде отзад, вероятно в зимника, та да не се спорази вълкът и да му мирише, като захване да го дере сутринта. Сега няма да дере, я! Клиентела има, мющерия, трябва да си гледа работата.

Цеко-Леко се върна да си гледа работата, тоест да разлива в стъклени чашки отровата, а Кумчо Вълчо седна в ъгъла и запуфка важна цигара. Единак! Не обича с хората... Тиквеник!

И все пак вълк! Не е като да убиеш диво прасе.

Публиката начело с Иван Смилянеца помълча малко от уважение, но лека-полека разговорите се подхванаха изначало, набраха сила, озвучиха кръчмата до обичайните де-

цибели. Само че сега избягваха да говорят за Нурито и за вдовицата Севда, щото див човек е Кумчо Вълчо, той може и с никого да не разговаря, може и да не бръсне уважаемата публика за пет пари, но стане ли дума за вдовицата – не се знае! Човек чувствителен и докачлив.

Знаят те.

И как няма да знаят, като по-миналата седмица, когато Иван Смилянеца развиваше теорията за хвърковатата походка на вдовицата и как тя значи ходи от тротоар до тротоар, внезапно Кумчо Вълчо се изправи с огромната си сянка на стената, пипна с една ръка Смилянеца за врата и го изхвърли през вратата. Падна маса, стол се преобърна, вратата викна за помощ. Публиката се разпиля, залепна по стените, заприлича публиката на цирков афиш. И докато се разпиляваше, в бързината и суматохата бутна публиката бутилка и чаша бутна една. И се звън разпиля.

Леко, викна Цеко!

Мило му за стъкларията. Но чува ли ти оня ми ти горски? Не чува нито Цеко, нито леко. И като помислиш, за нищо работа, за една походка. Какво ли ще стори, ако разбере, че пияното Нури е тръгнало по пътеката на войната, тоест – да пребори вдовицата и да я убеди (лошо, че от името на всички) да дойде вдовицата, а те да ѝ турят една стомна с вода на главата и да я гледат как прекосява ситнешком планината, и дали ще разлее в меката си походка вдовицата и една капка от стомната.

Иди му обяснявай, че става дума за най-прост бас и обзалагане!

Та говореха си хората в кръчмата невинно за ветеринарния, че много високи такси слага, кога го викнат за стелна крава, пък и почерпушка иска, ама не каква да е, а пиле да му опекат и баница да му разточат. Че какво сложно има да вържеш едно теле с въжето за копитцата и да го издърпаш от утробата на майка му? Нищо сложно. Чак пък пиле! Порасна му работата на ветеринаря, превзема се.

Като се превзема, ще има да взема!

Говореха си така мирно и тихо хората, попоглеждаха от време на време към вратата, малко плахо поглеждаха, а

кръчмарят Цеко-Леко взе, че предвидливо прибра по-изящната стъклария от масите. Под по-изящна се разбира голямата кана, в която смесваха виното с лимонада, двете чаши за бира, единствени оцелели от сервиза, донесен по лани от Бурса, както и дипломата от стената – цялата стъкло и рамки, на която най-ясно си пишеше, че през еди си коя година Цеко Леков Цеков е завършил курса по готварство в Дебрецен. На унгарски.

И когато всички тези предпазливи (да не разбере Кумчо Вълчо) приготовления бяха завършени и кръчмата така или иначе заприлича на бойно поле, вратата с трясък се отвори и на прага застана – кой мислите? – самата руса фурия. Вдовицата Севда.

Публиката онемя сред каскети и сламени капи.

– Кой тъпанар – запита предизвикателно вдовицата – е изпатил горкото момче при мен да ме моли да ходя със стомна на главата? Кой?

„Никой“, искаше да каже публиката, но само повдигна рамене.

На стената бавно се изправи голямата сянка на Кумчо Вълчо и тишина покри маси, столове, най-вече публика. Гробна тишина.

Русата вдовица пристъпи напред в тишината, сега се видя, че е стиснала здраво за лакътя онзи пиан нещастник Нурито, а Нурито се клати в хватката ѝ като платноходка при силно вълнение. И го засили с ръка вдовицата, та го хласна към публиката и те едва го прихванаха, та да не падне Нурито под масата и да си ожули носа.

– Вземете си парламентъора! – нареди младата жена. – И втори път да не съм чула за подобни нощни изстъпления, че ще ви навра в кучи задници, пияници недни!

„И нищо чудно“, рече си публиката, защото беше запознатата с кучетата на вдовицата.

И се въртна русата Севда, въртна се като едно вретено и изхвърча през вратата, и така тръгна ядосана по улицата, че всички се убедиха колко прав е Иван Смилянеца, като твърди, че вдовицата мете от тротоар до тротоар. Прав си беше.

– Би ли те? – запита в това време Иван Смилянеца своя съсед и приятел и се приведе съчувствено над жертвата.

– С точилката – потвърди ковачът. – И кучетата ме нахапах.

Той показва дъното на панталона си. Парцали.

– Нищо – успокои го Иван Смилянеца. – Тези кучета не са бесни. Ветеринарят им сложи ваксина още ноември.

– Сега какво ще кажа на жената? – запита объркано Нурито. – Станах за срамотиите. Остави боя, ами излиза, че съм отишъл през нощта да тропам по чужди порти и жената веднага ще си помисли... И без това сме скарани.

– Спокойно! Ще измислим нещо. Ще отидем двамата.

– Ти ме изпрати – каза тъжно Нури и за всеобща изненада взе, че заплака. – Ти измисли тая простотия. Как ще се оправям сега?

Смилянеца бързо погледна към неподвижната фигура на горския надзирател, след това безгрижно рече:

– Голяма работа! Пиян си бил, не си знаел какво вършиш. Цяло село знае, че който се напие в кръчмата, отива да чука на портите на вдовицата. Жената ти да не живее в друго село?

– Не – рече Нурито и преглътна. – Не живее в друго село.

– Видя ли? Няма страшно! Най-много да те изгони.

– Срам ме е – рече Нурито. – Срам ме е от мене си.

– И други са ги били. Не си първият, няма да бъдеш и последният. Зла жена и опърничава!

– Да се напия така – рече Нури и пак заплака. – Ще потъна в земята, казвам ти!

– Ти мъж ли си или какво? – сгълча го Смилянеца. – Я се стегни! Ето виж, ще купя бутилка узо. Спечели баса, малко ли е? Един бой всеки ще изтърпи, ама не всеки смее да потропа. Куражлия си ти, кой каквото ще да казва. Това е!

Това „това е“ би трябвало да прозвучи като най-велико утешение, даже публиката изпусна една възхитена въздишка, защото си е събитие Иван Смилянеца да почерпи бутилка. Но не прозвуча.

Прозвуча обаче плътният бас на горския надзирател. На Кумчо Вълчо.

– Кой? – запита той в прокисналия въздух на заведението.
– Кой те накара да идеш при вдовицата?

– Ни... кой – заекна Нуриито и пак заплака.

Започне ли тая работа веднъж, край няма. Като че ли с плач ще измие срама.

– Вас питам! – рече страшно горският на публиката. – Кой беше?

Хората се посгушиха в яките си, повъртяха глави, но накрая от няма накъде, погледнаха изразително към виновника. А виновникът сви уши, престори се на страшно зает да поправа тоалета на Нуриито, обърна се на медицинска сестра, на едно милосърдие се обърна.

Кумчо Вълчо пристъпи крачка, стените се затресоха, неприбраните чаши по масите се затресоха, звънна тишината. Цеко-Леко леко се поприкри зад тезгяха.

– Ей! – каза Кумчо Вълчо на Смилянеца и това беше достатъчно.

– Не съм виновен! – извика виновният. – Тия го подкокоросаха, тях бий!

И посочи с ръка публиката. А тя – възмутена.

– Така ли? – рече публиката. – Така значи, а?

– Така! – настоя най-безсрамно Смилянеца.

– Мен бий! – обади се между хълцането Нуриито. – Аз съм не за бой, за убиване съм! Какво ще кажа сега на жената?

– Ти иди се гръмни, нещастник! – рече му презрително горският. – А я на тоя ей сегинка мамицата му разплак-вам!

Но никаква мамица не разплака, защото „тоя“ се втурна, разполови публиката на две, вратата на кръчмата разполови, вратата извика като човек „Леко!“ и увисна на пантите си.

И Кумчо Вълчо се втурна, вратата и на него каза „Леко, бе!“, и изчезна горският в тъмнината. Само топуркане на нозе се чу отвън. И една-две мамици.

А Нуриито – нали си е съзнателен, пък и слуша съветите на другите – отиде послушно при подпряната на стената пушка,

онази, на горския, внимателно прегледа петлиците и като я вдигна пред гърдите си, натисна спусъка.

Самоуби се.

Но донякъде. Защото цевите на пушката дълги, Нуриито дребничък, и като не му достигна обхват, взе, че се гръмна не в гърдите, а в корема. Падна на пода, сви се, срина. Като добиче в скотобойна. И отново се засрами, този път от недъгавия изстрел, и отново заплака. И взе да се бори с пушката по пода, взе да опитва да я нагласи правилно, та като се гръмне, то да е веднъж завинаги. Публиката гледаше изумена тази борба на срама с човека и не смееше да шукне.

Това е велика борба. На срама с човека.

Пак добре, че втората цев не хвана, ами само рече „щрак“. С тая точно цев горският бе прострелял вълка и не беше заредена. Късмет! А Нуриито писна от болка, но не точно от болката в корема, ами от друга една болка. И писна така: – Да си еба и късмета, и намярата! – писна.

А публиката най-сетне се опомни, втурна, струпа се около малкото тяло на турчина, награби, понесе го. Задружно и право към Еньовът замък. И пристигна целокупната разтревожена публика при лечителя Камен Енев, та да спасява той Нуриито, и когато стигнаха до замъка – запъхтени и разгърдени, – от вратата на каменната сграда изхвъркна като птичка вдовицата Севда и отприпка към селото.

По петите ѝ се юрнаха двете кучета.

14. глава

Хума Лиса

Камен Енев не искаше и не искаше главата на глигана. Сто пъти му обясниха, че който отстреля прасето, който му е майсторът, на него се пада главата. За трофей бе, бунак! Да се хвалиш на внуци и правнуци! Той обаче – не.

Будала!

Около огъня бе шумно, беше възторжено, беше горещо въпреки белия сняг или може би заради него. Вятърът не смееше да се обади пред тези буйни възгласи и поздравления на ловците, стоеше си кротко в гората, а пламъците се извисяваха право нагоре, бумтяха и хвърляха искри до небесата. Заря.

Хора се движеха нагоре-надолу, вършеха нещо, но Камен почти не забелязваше какво става около него. Още не можеше да дойде на себе си от преживяното. Шок му викат. Да, там някъде Гочо Аврамов и някакъв непознат ловец дерат дивата свиня с остри като бръсначи ножове и тихо се смеят на нещо. Да, там някъде горският разказва на група възторжени слушатели за първото диво прасе, което гътнал в живота си, и гласът му достига до Камен малко приглушен. Да, той чува как горският надзирател също се уплашил от прасето, щото новобранец и аха, да се метне на буката, но пак добре, че прасето не било като това, великан, ами било мижаво прасе, да има, да няма осемдесет кила, и тогава той, самият Кумчо Вълчо, като го турил на мушката и като го повел с цевите, започнал го. Зачесал го значи по най-артилерийски начин. Той канонир е служил в артилерията... Но не беше толкова голямо.

Рече със съжаление горският и погледна внимателно към Камен Енев.

Лечителят седеше върху наръч клони, огънят пушлявеше и хвърляше пукот и топлина в лицето му, над него продължаваше да се сипе снегът, но той нищо не забелязваше, не усещаше, не реагираше. Значи така! Можел и той като нормалните люде да тича, да стреля, да убива. Че и да умира от страх. Можел.

Значи е нормален човек? Сигурно. Какъв да е? Да не е извънземен? Одеве, под зелените игли на боровете, за малко си беше въобразил, че не чувства, че не усеща като другите хора, че е напълно различен. За малко да сметне себе си за субстанция от много висше естество. Ама съвсем за малко, просто на косъм. Добре, че му се случи това с глигана. И го върна от измислената синева на висините. Нормално, каза си малко поуспокоен лечителят, всичко е нормално. Защото той,

пък и всеки надарен с особени таланти човек, рано или късно захваща да си въобразява разни работи за себе си. Така сме устроени хората, съгласи се в себе си Камен Енев, искаме да сме творци като Всевишния, искаме дори и повече, искаме, мечтаем да се метнем на небето и да седнем в онзи престол. Ненаситно е нашето въображение. Но не може. Но не това е нашата работа. Мечти и действителност. Себелюбие. Хора... Абе, поплювковци!

Добре, че от време на време Господ ни изпраща по някой глиган, та да напълним гащите и да осъзнаем къде се намираме.

– Докторе! – рече му в това време Кумчо Вълчо. – Че истинеш така потен. Я се наметни!

И загрижено подаде големия ямурлук.

Камен разсеяно му се усмихна, но не посегна за ямурлука.

Приятел е Кумчо Вълчо, верен приятел. Няма втори като него. Не контактува, не обича да се меша с людете, но отдаде ли веднъж сърцето си, край! Човек убива за приятел. Камен му има пълно доверие, а на колко хора на този свят можеш да имаш пълно доверие? На колко, а?

Кумчо Вълчо също. Има пълно доверие в Камен. Така си е. И му разказва. Поверявал му е най-съкровени неща. Например за вдовицата Севда. Но може ли Кумчо Вълчо да има пълно доверие в него, в Камен Енев?

Не може, каза си с горчивина лечителят. И не бива. Боже, какво нещо сме ние, хората!

Когато за пръв път чу за вдовицата от горския, Камен Енев остана изумен, отвори уста и аха да каже нещо, да обясни, но изведнъж се сети, че тази тайна не е само негова и почне ли да обяснява, ще предаде друг човек, ще предаде чужда съкровеност. Ами сега? Защо му трябва на Кумчо Вълчо да дрънка за чувствата си пред него? Защо? Та да го мисли, да му се притеснява. Какво е виновен Камен, че вече втора година поддържа връзка с вдовицата? Тайната на такива връзки им придава особена сладост, очарование, не се говори за тях. Никога!

Да си гледа работата Кумчо Вълчо!

Огънят припука и хвърли шепа искри срещу снега, срещу висините, срещу Господ, срещу всички. Разбунтува се. Ще изгориш, ей! Не се изсилвай така, че само пепел ще остане от теб. Всъщност и да се бунтуваш, и да не се, пак на пепел ще се обърнеш. По-добре бунтувай се. Ето, боровете също се борят с бурите, опълчват се, вдигат се на бунт при всеки повей на вятъра. Размахват върхари, бодат с остротата на иглите си, лекуват рани със смолите си. И падат, разбира се. Стават на пепел. Хората, и те! Вълнуват се, скачат срещу висините, искат да превземат Божието царство дори. Искат всичко, а какво получават?

Само сива пепел.

Камен тръсна глава и се опита да не мисли апокалиптично. Какво сега, вместо да се радва на глигана, на възхищението на ловците, той... Ще мисли за нещо хубаво. За нещо позитивно. Разбира се. Кое всъщност е хубаво? О, той знае отлично кое. Ще се насили и ще... ще си припомни как бе започнало всичко. Онова, красивото. За което няма и думица да обели на Кумчо Вълчо. Да-да, започна в училището. Точно там. Новата учителка го бе повикала спешно, защото някакво дете паднало, ударило си крака и ето – не може да стъпва. Как сега ще се прибере у дома и какво ще каже учителката на родителите му?

Лечителят отиде, прегледа детето, намести изкълченото, готово!

А новата учителка от благодарност го покани на чай в къщата си. Пиха. Покрай чая Камен разбра, че учителката се казва Севдалина Миразчиева, че е завършила френска филология в Софийския университет, че се омъжила за студентската си любов и цели три години е преподавала във френската гимназия в Пловдив. Но ето, мъжът ѝ се споминнал, тя останала сама и решила да изпълни една своя детска мечта. Свободен човек е, сама птица, може да гони мечтите си. Мечтите – да се прибере в родното си село Ръж, да потегне къщата на родителите си и да заживее по най-жанжакровски начин. Природно. Затова е тук, затова преподава на

селянчетата от първи до осми клас, затова е благодарна, та леле, на доктора.

И аз така – рече ѝ Камен Енев, – върнах се, стегнах къщата, заживях в мечтите си. Знаете ли – добави той, – аз се надявах тук, в тишината на селото, да намеря отговори на вечните екзистенциални въпроси, но...

– На кои въпроси? – запита интелигентно учителката и цялата изгря в любопитството си.

Виж ти, народен лечител, пък говори за екзистенциални въпроси! Какъв е този човек?

Човекът ѝ каза за въпросите. Малко тъжно добави, че досега за съжаление не е намерил никакъв отговор. И въздъхна.

– Ще ги потърсим заедно! – предложи възторжено учителката.

– Кое? – не разбра веднага човекът.

– Отговорите! Винаги има отговори. Ако човек търси, ако чете, ако се ползва от опита на мъдрите, ще намери. А ако не може сам, двама по-лесно ще се справят.

– А, двама! – с леко недоверие отбеляза мъжът и внимателно огледа младата учителка.

Пък хубава! Защо да не опитат?

И те започнаха с опитите. Първо – на тясната кушетка в дома на учителката. Неудобно. После решиха да продължат с емпиричните открития в голямата каменна къща на доктора. Красота!

„Опитите продължават“, каза си Камен Енев и малко отнесено се усмихна. Не бяха лоши тези опити.

Всъщност връзката им не прерасна в кой знае какво. В обич, в себеотдаване и така нататък. Но беше красива, въпреки че и двамата разбираха колко са подвластни на физиологията. На самотата. На търсенето. И нищо повече. И двамата имаха нужда от тази връзка, и двамата от сърце ѝ отдаваха заслуженото. И двамата бяха достатъчно интелигентни, за да разберат същността и преходността на такава връзка. Да разберат и нейната важност. Една тайна връзка в малката долина, където дори няма с кого да си продумаш. Чудесно!

Чудесно бе и в каменната къща на Камен Енев, където нощем камината грееше, а голото тяло на учителката фосфоресцираше меко в сумрака на стаята. Тялото ѝ – красиво и гъвкаво като подводно животно.

Където: топлината обливаше леглото и огънят бърбореше весело за нощни феи и приключения, а зад изпотените стъкла на прозореца падаше зимната приказка на снега. Където Камен Енев задаваше и задаваше своите въпроси с устни, с ръце, със себе. Където отговорите... отново не идваха.

Където: жената сапунисваше красивото си тяло под пръскащите звуци на душа, а от тъмнината на стаята лечителят я наблюдаваше с очите на дете. Където падналата свещ подпали одеялото, а те бяха храбрите пожарникари, които ще умрат от смях. Където тя приготвяше коктейлите под светлината на нощната лампа, а мократа коса все падаше над очите и я отмяташе с привично движение, а дъхът на доктора спираше. При всяко отмятане. Където нейната жълта хавлия приличаше на канделабър, а от чашите звучеше тихият пукот на плаващ ледоход. Където бе празник. Където я харесваше. Където я искаше. Където бяха двамата.

Сами.

Където удоволствието бе най-важното нещо на света, бе всичко. И отговори, и въпроси. Където бе огън, молитва, култ, благослов. Където всяка молитва завършваше с „целуни ме“. Където в храма на желанията младата жена бе най-вещата жрица. Където се любеха без свян и притворство, където забраната беше забранена дума, а малките тайни на свещенодействието бяха нейната лична стихия. Където полудяваха от илюзията, че е достатъчно, че стига, че не искат отново. Където за сетен път политаха на своите метли – две вещици под звездното небе. Където огънят се хранеше, а водата бе жадна. Където магията ги покриваше като кралска мантия, като зимна вечер, като любов.

Като любов?

Но – те знаеха това – само до сутринта. До светлината на новия ден. До видимостта.

На светло магията изчезваше и двамата се връщаха към задълженията си, към обикновеността, към хляба. Връщаха се спокойни, уверени, доволни. Защо да не продължат тази така прекрасна връзка? От тях не се иска нищо. Никакви обещания. Никакви лъжи и превземки. Просто, естествено, природно. По Жан-Жак Русо.

Новата учителка се казваше Севдалина Миразчиева. Севда Вдовицата.

Кума Лиса.